

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Algimanto Žilionio,
V kurso, finansų ir mokesčių teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Lietuvos gyventojų apmokestinimo GPM sistema ir
jos palyginimas Europos Sąjungoje**

**The personal income tax system for Lithuanian residents and
Its comparison within the European Union**

Vadovas: doc. dr. Martynas Endrijaitis

Recenzentas: prof. dr. Bronius Sudavičius

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Magistro darbe analizuojama tema atskleis ir leis geriau suprasti bei įvertinti Lietuvos gyventojų apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčio sistemą, struktūrą, veikimo principus, tarpusavio panašumus, trūkumus, skirtumus su palyginamomis Europos Sąjungos valstybėmis. Taip pat temoje bus atskleidžiama palyginamų valstybių, tokių kaip Latvijos ir Estijos gyventojų pajamų mokesčio vaidmuo valstybės sistemoje, svarba, funkcijos ir veikimo principai.

Pagrindiniai žodžiai: gyventojų pajamų mokestis, objektas, mokėtojai, tarifas, lengvatos, progresinis, proporcinis.

The topic analysed in the master's thesis will reveal and allow for a better understanding and assessment of the personal income tax system, its structure, operating principles, similarities, shortcomings and differences with comparable European Union countries. The topic will also reveal the role, importance, functions, and operating principles of personal income tax in the state systems of comparable countries, such as Latvia and Estonia.

Keywords: personal income tax, object, payers, rate, benefits, progressive, proportional.

TURINYS

IŽANGA	4
1. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMA EUROPOS SĄJUNGOJE	8
2. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMA LIETUVOJE	11
2.1. GPM APMOKESTINIMO METODAI	13
2.2. GPM OBJEKTAS IR MOKĖTOJAI	15
2.3. GPM TARIFAS IR LENGVATOS	19
2.4. INVESTICINĖ SĄSKAITA	23
3. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMA LATVIJOJE	24
3.1. GPM OBJEKTAS IR MOKĖTOJAI	26
3.2. GPM TARIFAS IR LENGVATOS	26
4. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMA ESTIJOJE	30
4.1. GPM OBJEKTAS IR MOKĖTOJAI	31
4.2. GPM TARIFAS IR LENGVATOS	33
4.3. INVESTICINĖ SĄSKAITA	35
5. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMŲ VERTINIMAS	36
5.1. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMŲ PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI	39
6. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMOS TOBULINIMO GALIMYBĖS LIETUVOJE	43
6.1. DABARTINĖS GPM SISTEMOS TENDENCIJOS (2025 m.)	43
6.2. AR TIKRAI SIEKIAMA TOBULINIMO, AR TIESIOG DIDINAMOS PAJAMOS GYNYBAI?	45
6.3. NUMATOMI POKYČIAI NUO 2026 m. IR GALIMAS POVEIKIS	46
6.4. SIŪLomos TOBULINIMO KRYPTYS	47
6.5. APIBENDRINIMAS	47
IŠVADOS	49
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	50
SANTRAUKA	55
SUMMARY	56

ĮŽANGA

Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (toliau – GPMĮ) buvo priimtas 2002 m. liepos 2 d. ir įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 d. Šis įstatymas pakeitė nuo 1990 m. galiojusį fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinąjį įstatymą, kadangi Lietuvai atkuriant nepriklausomybę ir po truputi pereinant iš planinės ekonomikos sistemos į rinkos ekonomiką reikėjo sukurti ne tik naują teisinę sistemą, bet ir ilgalaikės finansų bei mokesčių politikos poreikius ir taisyklės Europos Sąjungoje (toliau – ES) atitinkantį įstatymą. Sukūrus ir patvirtinus GPMĮ, kuris buvo išsamiau sureguliuotas nei prieš tai buvęs fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas, jis apibrėžė įvairesnį ir platesnį gaunamų pajamų ratą, jo apmokestinimo taisykles, pajamų deklaravimą ir mokesčių rinkimo mechanizmą, kuris atitiko šiuolaikinius standartus ir ES direktyvas. Lietuva tokiu būdu artėjo prie stojimo į ES, kadangi savo įstatymine baze vis labiau atitiko ES keliamus laisvosios rinkos ekonomikos sąlygas. Iš esmės, fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas ir GPMĮ reglamentavo tą patį dalyką, t.y. fizinių, nuolatinių ir nenuolatinių asmenų ar gyventojų apmokestinimo pajamų mokesčiu tvarką, tačiau jis turėjo būti atnaujintas dėl šalyje besikeičiančių politinių ir ekonominių aplinkybių.

Finansų ministerija (toliau – FM) kiekvienų metų gale pristato valstybės biudžeto pajamų¹ apžvalgą, kurias administruoja ir į valstybės biudžetą perveda valstybinė mokesčių inspekcija (toliau – VMI) bei Lietuvos Respublikos muitinė, taip pat įmokos, kurias mokesčių mokėtojai į valstybės iždą perveda tiesiogiai. Kaip pavyzdys, didžiąją dalį (2025 m. – 79,4 proc.) šių pajamų sudaro pajamos iš 4 pagrindinių mokesčių – pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM), GPM, akcizų ir pelno mokesčio, kurie atneš valstybės biudžetui apie 14 282,8 mln. eurų, arba 10 proc. daugiau pajamų, nei numatoma buvo gauti 2024 m.² Būtent tai ir duoda suprasti, jog toks mokestis kaip GPM yra svarbus valstybės ilgalaikiui gyvavimui ir progresavimui. Visos valstybės turi savo specifinius kriterijus, pagal kuriuos nustatomi mokesčių tarifai, todėl skirtingose valstybėse gyventojų pajamos gali būti apmokestinamos įvairiais būdais ir modeliais. Tai dažnai priklauso nuo tos šalies vyriausybės politikos ir mokesčių sistemos struktūros. Valstybės paprastai renkasi apmokestinti gyventojų pajamas pagal proporcinį arba progresinį modelį, kurie ir bus palyginami šiame darbe. Daug viešai prieinamos informacijos teigia, jog ekonomiškai

¹ Biudžeto pajamos – tai piniginės lėšos, kurios persikirstant visuomenės nacionalines pajamas pereina valstybės (savivaldybės) žinion, yra kaupiamos atitinkamuose biudžetuose ir naudojamos valstybės (savivaldybių) atliekamoms funkcijoms apmokėti. (Sudavičius et al., 2020, p. 132).

² [interaktyvus] Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2025). Prieiga per internetą: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://finmin.lrv.lt/public/canonical/1739440198/24399/BIUDZETAS%20GLAUSTAI_2025_lt.pdf. [žiūrėta 2025 m. vasario 19 d.].

stipriau išsivysčiusiose šalyse dažniausiai taikomas progresinis apmokestinimo modelis. Priešingai, mažiau išsivysčiusiose ar besivystančiose šalyse paprastai pirmenybė teikiama proporciniam apmokestinimui. Šių dviejų apmokestinimo modelių pasirinkimas gali daryti įtaką valstybės gaunamoms biudžeto pajamoms, todėl kiekviena valstybė susiduria su dilema – kuris modelis yra geresnis tiek mokesčių mokėtojams, tiek valstybei? Vienareikšmiško atsakymo į šį klausimą nėra, todėl būtinos įvairios GPM analizės, kurios padėtų nustatyti galimus tobulinimus ir tinkamiausią apmokestinimo modelį. Tai nustatyti mums padės įvairūs Lietuvos bei užsienio literatūros šaltiniai, tokie kaip – S. Barrios, kalbantis apie progresinių mokesčių reformas proporcinio mokesčio šalyse, E. Bikas, kalbantis apie gyventojų pajamų progresinio apmokestinimo ir neapmokestinamų pajamų dydžio (toliau – NPD) vertinimą Lietuvoje ir kt.

Pagal FM pateiktą valstybės biudžeto pajamų apžvalgą, GPM laikomas vienas iš svarbiausių Lietuvos pajamų šaltinių. 2025 m. FM pristatytas valstybės biudžetas sudarė 17 978,80 mln. eurų iš kurių net 3 389,19 mln. eurų sudarė surinktas GPM (likęs antroje vietoje pagal surinkimą, pirmoje – PVM), todėl ši tema yra svarbi ir daugelio skirtingų autorių nagrinėjama.³

Temos aktualumas. GPM yra vienas pagrindinių valstybės surenkamų mokesčių, turinčiu didelę reikšmę valstybės ekonomikos ir biudžeto augimui. Šis mokestis apima įvairius aspektus, susijusius su ekonomikos stabilumu, socialine gerove, viešųjų paslaugų finansavimu ir yra priskiriamas prie tiesioginių mokesčių. Būtent dėl jo vaidmens svarbumo valstybėje jis ir yra aktualus šiame darbe, lyginant šį mokestį su pasirinktomis ES užsienio valstybėmis, taip atrandant tam tikrų kiekvienos šalies GPM privalumų ar skirtumų. Taipogi, pats apmokestinimo modelių suvokimas, jų išsamus ištyrimas bei kitų valstybių taikomos patirties atskleidimas, gali padėti mūsų valstybei patobulinti savo GPM sistemą, paskatinti piliečių mokumą ir didinti šalies biudžeto pajamas, taip prisidedant prie šalies ekonomikos augimo, todėl šie galimi GPM sistemos patobulinimo būdai taip pat bus išnagrinėjami šiame darbe. Nors GPM sudaro reikšmingą valstybės biudžeto dalį, jo progresyvumo struktūra ir taikymo principai Lietuvoje vis dar kelia diskusijų dėl socialinio teisingumo ir suderinamumo su ES praktika.

Tikslas. Magistrinio darbo tikslas išanalizuoti Lietuvos GPM sistemą, jos modelį ir palyginti ją su ES valstybėmis. Darbe bus analizuojama įsivyravusi GPM tvarka ES, taip pat detalai palyginama Lietuva su tokiomis užsienio valstybėmis, kaip Latvija ir Estija.

³ [interaktyvus] Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2025). Prieiga per internetą: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://finmin.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/10/jLvFYwJzV6E.pdf>. [žiūrėta 2025 m. spalio 25 d.].

Baltijos šalys pasirinktos dėl panašios ekonominės ir geopolitinės padėties kaip ir Lietuva. Visos trys Baltijos šalys esančios tame pačiame regione ir priklausančios ES turi daug panašių rodiklių, tokių kaip bendra istorija, nepriklausomybės atgavimas panašiu metu. Taip pat Lietuva, Latvija ir Estija lygiuojasi dėl tokių ekonominių rodiklių kaip bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP), aukštesnio vidutinio darbo užmokesčio ir kitų su pragyvenimo lygiu susijusių rodiklių. Būtent šių šalių pasirinkimas ir leidžia įvertinti, kaip veikia ekonomika ir visuomenė šalyje, kurios turi panašią istorinę raidą, bet skirtingus GPM reglamentavimo modelius. Pasirinktų šalių analizę leis atskleisti kiekvienos šalies GPM privalumus, trūkumus ir leis nustatyti GPM sistemos tobulinimo bei naštos, tenkančios gyventojams, mažinimo galimybes.

Uždaviniai. Magistriniame darbe, siekiant tikslo bandoma išspręsti šiuos uždavinius:

1. Išnagrinėti ES, Lietuvos ir pasirinktų užsienio valstybių GPM sistemos taikomus teorinius aspektus, modelius, atskleidžiant jų privalumus ir trūkumus;
2. Palyginti Lietuvos GPM sistemos modelį su užsienio valstybių taikoma GPM sistema - modeliu;
3. Atskleisti GPM sistemos tobulinimo bei mokestinės naštos mažinimo galimybes Lietuvoje;

Tyrimo objektas. Magistro darbe nagrinėjamas GPM, kurį sumoka pajamas gaunantis gyventojas.

Tyrimo metodai. Rengiant darbą buvo naudojamas **abstrakcijos metodas**. Šis metodas buvo naudotas išsamiai nagrinėjant ir atskleidžiant GPM sistemų, modelių panašumus, skirtumus bei principus. Taip pat šis metodas buvo svarbus analizuojant GPM sistemų teorinius aspektus, lyginant skirtingus mokesčio modelius, tokius kaip proporcinis ir progresinis apmokestinimas. Pagrindinis šio metodo tikslas buvo sukurti aiškų ir stuktūrizuotą GPM sistemos vaizdą, atsižvelgiant į jų teorinius pagrindus, taikymo sritis ir teisinį reguliavimą. Abstrakcijos metodas taip pat leido geriau suprasti kaip įvairios GPM sistemos atlieka savo funkcijas ES skirtingose šalyse ir kokios yra jų taikymo ribos. Taipogi, objektų grupavimui į tam tikras grupes, remiantis jų panašumais ar skirtumais pagal pasirinktus kriterijus buvo naudojamas **tipologinis metodas**. Magistriniame darbe buvo siekiama išnagrinėti GPM apmokestinimo struktūrą, modelius ir kylančius šio mokesčio iššūkius tiek mokesčio mokėtojams, tiek valstybei kaip mokesčio gavėjai, bei galimus tokių iššūkių sprendimo būdus. Šiam tikslui įgyvendinti buvo pasirinktas **analizės metodas**. Kadangi autoriaus darbe pilnam turinio atskleidimui vien šių metodų neužteko, buvo pasitelkiami pagrindiniai teisės aiškinimo metodai: **lingvistinis ir sisteminis**. Lingvistinis metodas padeda nustatyti asmenų dirbančių ir gaunančių pajamas

apmokestinimo elgesio standartą būtent tyrimo objekto apimtyje. Sisteminio aiškinimo metodo pagalba sujungiamos pavienės taisyklės į bendrą visumą ir bandoma pažvelgti į įstatymo leidėjo ketinimus per socialinį bei ekonominį kontekstą.

Darbo originalumas ir šaltiniai. Magistro darbas autoriaus nuomone vertinamas kaip originalus, kadangi pati darbo tema – Lietuvos gyventojų apmokestinimo GPM sistema ir jos palyginimas Europos Sąjungoje yra pakankamai tiksli ir abstrakti, rašto darbų šia tikslia tema nebuvo rasta. Darbo rašymui buvo naudojami įvairūs mokslinio ir įstatyminio statuso šaltiniai, tokie pagrindiniai kaip Lietuvos, Latvijos ir Estijos GPMĮ, GPMĮ komentaras, Lietuvos MAĮ, VMI komentarai, LVAT praktika, viešųjų finansų vadovėliai, viešai prieinami šaltiniai apie GPM sistemas, tokių užsienio autorių kaip – S. Barrios, taip pat lietuvių autorių kaip – B. Sudavičiaus, E. Biko, A. Novošinskienės ir kt. Taip pat darbe remiamasi Europos ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros (toliau – EBPO), OECD, Europos Komisijos, Lietuvos Banko ir FM rekomendacijomis, ataskaitomis, apžvalgomis.

1. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMA EUROPOS SĄJUNGOJE

GPM tarifai ES valstybėse išlieka vienu iš pagrindinių kriterijų vertinant kiekvienos šalies fiskalinės politikos kryptį, socialinį teisingumą ir pajamų perskirstymo lygį. 2025 m. duomenimis, tarp ES valstybių pastebimi ryškūs skirtumai, taikančių aukštus progresinius tarifus, ir tų, kurios išlaiko paprastesnį, mažesnį ar net proporcinį apmokestinimo modelį.

ES vyrauja progresinis gyventojų pajamų apmokestinimo modelis, tačiau jo taikymo intensyvumas skiriasi priklausomai nuo valstybės socialinio ir ekonominio modelio. Pagal Europos Komisijos⁴ ir PwC duomenis⁵, vidutinis aukščiausias GPM tarifas Europoje siekia apie 42 – 43 proc. Tuo tarpu Bulgarijoje ir Rumunijoje svyruoja nuo 10 proc., o Danijoje beveik 56 proc. Toks didelis intervalas atspindi skirtingą valstybių požiūrį į mokesčių sistemos vaidmenį ekonomikoje ir socialinėje politikoje, taip pat daug pasako ir apie pačią valstybės ekonominę padėtį.

Skandinavijos šalys tradiciškai išsiskiria aukščiausiais pajamų mokesčių tarifais Europoje. Danijoje taikomas didžiausias tarifas – 55,9 proc., Švedijoje – 52,3 proc., o Suomijoje – 51,8 proc. Tokie tarifai siejami su stipriomis socialinėmis valstybėmis, kuriose mokesčių surinkimas finansuoja plačią viešųjų paslaugų sistemą, aukštą socialinę apsaugą ir progresinį pajamų pasiskirstymą. Skandinavijos modelis pagrįstas mokesčių teisingumo principu – didesnes pajamas gaunantys asmenys moka didesnę savo pajamų dalį.

Panašiai aukšti tarifai taikomi ir kai kuriose Vakarų Europos šalyse – Prancūzijoje (55,4 proc.), Belgijoje (53,5 proc.) ir Portugalijoje (53 proc.). Šių šalių mokesčių politika taip pat orientuota į socialinės gerovės modelį, tačiau neretai kritikuojama dėl didelės darbo jėgos kainos ir riboto konkurencingumo, ypač lyginant su mažesnio apmokestinimo šalimis.

Tarp šalių, taikančių vidutinius tarifus, galima išskirti Vokietiją (47,5 proc.), Nyderlandus (49,5 proc.) ir Airiją (48 proc.). Šiose valstybėse GPM tarifai yra pakankamai aukšti, tačiau taikomos gausios lengvatos, o apmokestinimo struktūra paremta darbo pajamų ir kapitalo pajamų atskyrimu. Tai leidžia išlaikyti balansą tarp biudžeto tvarumo ir konkurencingumo. Šiose ekonomikose svarbus vaidmuo tenka vidurinei klasei, todėl taikomas progresinis, bet socialiai subalansuotas modelis.

Tuo tarpu Vidurio ir Rytų Europos regionas pasižymi žemesniais GPM tarifais ir dažnai paprastesne mokesčių struktūra. Bulgarijoje ir Rumunijoje aukščiausias tarifas

⁴ [interaktyvus] Europos Komisijos. Mokesčiai Europoje duomenų bazėje v4. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search [žiūrėta 2025 m. spalio 26 d.].

⁵ [interaktyvus] PwC. Pasaulinės mokesčių suvestinės. Prieiga per internetą: <https://taxsummaries.pwc.com/> [žiūrėta 2025 m. spalio 26 d.].

sudaro tik 10 proc., o Vengrijoje – 15 proc. Tokie tarifai grindžiami vadinamuoju „flat tax“⁶ modeliu, kai visoms pajamoms taikomas vienodas tarifas, nepriklausomai nuo jų dydžio. Šis modelis siejamas su pastangomis pritraukti užsienio investicijas ir skatinti ekonominį augimą, tačiau kartu kritikuojamas dėl riboto socialinio pasiskirstymo efekto.

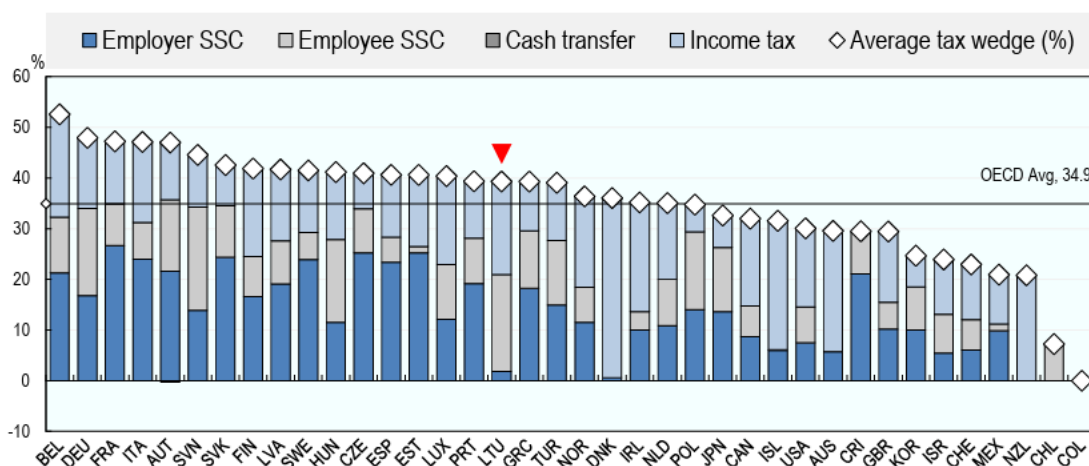
Apibendrinant galima teigti, kad ES dominuoja progresinio apmokestinimo sistema, tačiau kai kurios šalys (ypač Rytų Europoje) išlaiko ir proporcingius. Aukštesni GPM tarifai dažniausiai būdingi socialinės gerovės valstybėms, kuriose akcentuojamas pajamų pasiskirstymas ir viešųjų paslaugų finansavimas. Tuo tarpu mažesni tarifai taikomi šalyse, kuriose prioritetą teikiamas investicijų pritraukimui, darbo rinkos lankstumui ir mokesčių administravimo paprastumui.⁷

Iš dalies galime teigti, jog Lietuva, Latvija ir Estija šiuo požiūriu užima tarpinę poziciją tarp Rytų Europos „flat tax“ modelio ir Vakarų Europos progresinių sistemų – jų pasirinkta mokesčių struktūra išlaiko santykinai mažą naštą gyventojams, tačiau kartu kelia klausimų dėl ilgalaikio fiskalinio tvarumo ir socialinio teisingumo.⁸

Taipogi, pažvelgus į Lietuvą iš tarptautinės perspektyvos, 2024 m. Lietuva užėmė 23 vietą tarp mažiausių mokesčių naštą turinčių EBPO šalių pagal vidutinį vedusį darbuotoją su dvejais vaikais – 25,3 proc. (EBPO vidurkis – 25,7 proc.).⁹ Verta paminėti ir tai, jog OECD šalių vidurkis 2024 m. vienam darbuotojui, gaunančiam vidutinį darbo užmokestį, mokesčių našta (tax wedge) siekė 34,9 proc. darbo kaštų.

Paveikslas Nr. 1. Vidutinis mokesčių skirtumas

Average tax wedge: average single worker, no children

⁶ „Flat tax“ – proporcinis modelis.

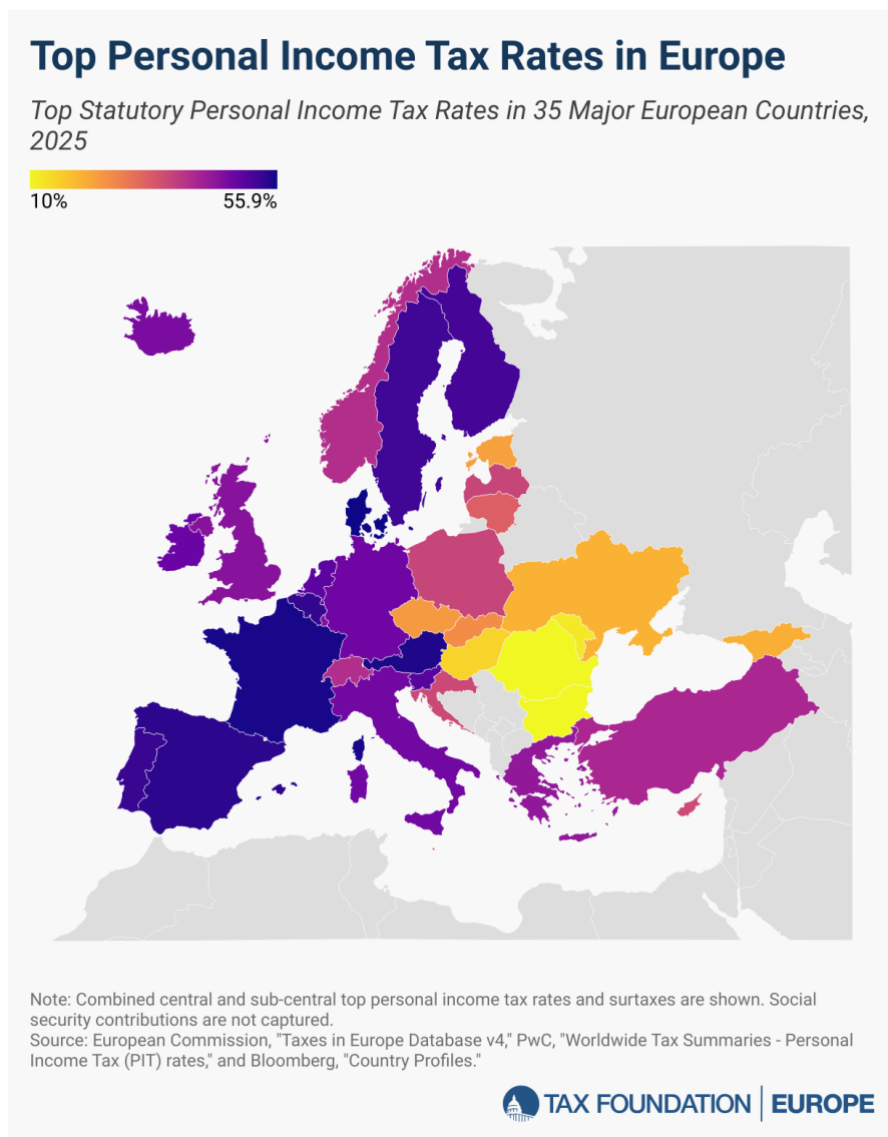
⁷ European Commission (2025). Taxation Trends in the European Union.

⁸ OECD (2024). Tax Policy Review: Baltic States.

⁹ OECD Taxing Wages 2025 - Country notes: Lithuania. https://www.oecd.org/en/publications/taxing-wages-2025-country-notes_d1a67ac1-en/lithuania_f6df36d1-en.html.

Taigi ir išvada galima daryti tokią, jog Lietuvos GPM tarifai, lyginant su ES vidurkiu ir likusiomis pasaulio šalimis yra santykinai žemi.

Paveikslas Nr. 2. GPM tarifai Europoje

2. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMA LIETUVOJE

Būtent GPM apmokestinimo pradžia įvyko 1990 m. spalio 5 d. GPM pradžia reglamentavo fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas, kurį nuo 2003 m. sausio 1 d. pakeitė 2002 m. liepos 2 d. priimtas GPMĮ.¹⁰ Būtent pastarasis įstatymas ir yra laikomas pagrindiniu teisės aktu kalbant apie GPM. Nuo 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojęs GPMĮ suformavo pagrindą šiuolaikinei pajamų apmokestinimo sistemai Lietuvoje. Kalbant apie GPM struktūrą, ją reglamentuoja jau minėtas GPMĮ, kuris kaip įstatymas susideda ir apibrėžia GPM mokėtojus, mokesčio objektą, tarifus ir taikomas lengvatas apie kuriuos kalbėsime atskirai sekančiuose skyriuose.

Mūsų valstybei progresuojant, minimas įstatymas dažnai buvo keičiamas įvairiais aspektais dėl besikeičiančios ekonominės ir politinės valstybės padėties. Keli iš pavyzdžių galėtų būti šiandien diena sklindančios kalbos, jog reiktų didinti GPM tarifą siekiant surinkti kuo daugiau lėšų gynybai arba kitas iš pavyzdžių galėtų būti nuo šių, 2025 m. sausio 1 d., nebegaliojanti GPM susigrąžinimo lengvata naujoms sudarytoms III pakopos pensijų fondų ar investicinio gyvybės draudimo sutartims. Tai pat, įstatymo pakeitimuose numatyta, kad GPM lengvatos bus atsisakoma palaipsniui ir sutartims sudarytoms iki 2024 m. gruodžio 31 d. ji galios dar 10 metų, tai yra iki pat 2035-ųjų. Taigi, visi valstybės piliečiai, šiais metais sudarę tokio tipo sutartis neturės galimybės susigrąžinti 20 proc. nuo savo sumokėtų įmokų.¹¹ Svarbu paminėti, jog pasak Lietuvos Banko, tokios GPM lengvatos yra vertinamos kaip neatnešančios naudos valstybei, kadangi valstybės biudžetas tokiu atveju netenka dalies pajamų.¹²

Šiuo metu galiojantis GPM reguliavimas numato gana platų neapmokestinamųjų pajamų sąrašą, kitaip tariant mokesčines lengvatas. Be to, įstatyme nurodomos ir tam tikros išlaidos, kurias leidžiama atskaityti iš apmokestinamųjų pajamų. Tokios lengvatos paprastai grindžiamos valstybės vykdoma socialine ir ekonomine politika, o jų paskirtis – sumažinti mokesčių našta tam tikriems gyventojams ar jų grupėms.¹³ Mano nuomone, per platus lengvatų taikymas gali sumažinti vienodo tarifo taikymo efektyvumą, nes tokios lengvatos nėra taikomos visiems mokesčių mokėtojams, o tik daliai jų.

¹⁰ (Medelienė et. al., 2011, p. 342).

¹¹ GPM lengvatos pokyčiai: ką svarbu žinoti? Prieiga per internetą: <https://blog.swedbank.lt/pensija/gpm-lengvatos-pokyciai-ka-svarbu-zinoti>. [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].

¹² Lietuvos mokesčių sistemos pagrindinės problemos. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/documents/files/Lietuvos%20mokes%C4%8Di%C5%B3%20sistemos%20pagrindin%C4%97s%20problemos%202020-03-03%20v2.pdf?fbclid=IwAR29kgQmczGYMLfJHWXu3LzoaaIMpYgBp_VA4bRPJlcknACNT1X7nA0P2U. [žiūrėta 2025 m. balandžio 9 d.].

¹³ (Sudavičius, 2010, p. 104-105).

Baltijos šalys, nors ir priklausančios ES, turi kai kuriais aspektais vienodą ir kai kuriais aspektais skirtingą GPM sistemą. Kiekviena valstybė turi teisę nusistatyti tokią sistemą, kuri būtų jų piliečiams palankiausia ir labiausiai priimtina, todėl kiekvienoje valstybėje yra nustatomos nevienodos mokesčių sistemos ir ji negali būti vienodai suprantama tarp skirtingų šalių. Todėl šiame darbe ir bus palyginama tokių valstybių kaip Lietuva, Latvija ir Estija GPM skirtumai, privalumai ir trūkumai ir bus bandoma suprasti ar vis dėl to toks mokestis kaip GPM gali būti skirtingas panašiose šalyse, ar GPM atžvilgiu harmonizavimo procesas turi būti vykdomas ir jei taip, tai koku būdu.

Taigi, GPM ir kaip jis yra taikomas būtent mūsų valstybėje? GPM yra vienas svarbiausių mokesčių, renkamas visose šalyse į vietinius biudžetus ir naudojamas vietos savivaldos funkcijoms vykdyti. Lietuvos GPM apsibrėžia tuo, jog jį turi sumokėti pajamų gavęs gyventojas. Tokią prievolę galima pagrįsti ir LVAT nutartimi, kurioje buvo išnagrinėtas ginčas tarp pareiškėjo ir atsakovo – VMI dėl mokesčių nepriemokos, delspinigių ir baudos, kurioje teismas pripažino VMI veiksmus teisėtais ir pagrįstais, kadangi pareiškėjas nepateikė jokių įrodymų apie gautas pajamas. Pareiškėjas neįrodė savo pajamų šaltinių, todėl mokesčių administratoriaus nesumokėto GPM, baudos ir delspinigių apskaičiavimas ir paskyrimas buvo teisėtas.¹⁴ Gyventojų pajamų apmokestinimo politika atskirose šalyse priklauso nuo esamos pajamų apmokestinimo sistemos ir kiekvienos šalies nusistatytų apmokestinimo politikos gairių. Būtent Lietuvoje, pagal GPMĮ 6 str. 1 d. mokesčio mokėtojai gavus pajamas, jis yra apmokestinamas standartiniu 15 proc. pajamų mokesčio tarifu, jeigu įstatyme nėra numatyta kitaip.¹⁵ Pagal to paties GPMĮ straipsnio 1 d. 1 p. asmens, kurio metinė pajamų dalis neviršija 60 vidutinių darbo užmokesčių (toliau – VDU) dydžio sumos, taikomos apdraustųjų asmenų einamųjų metų valstybinio socialinio draudimo įmokų bazei skaičiuoti, apmokestinama taikant 20 proc. pajamų mokesčio tarifą.¹⁶ Taipogi to paties straipsnio antrasis punktas įtvirtina nuostatą, jog metinė pajamų dalis, viršijanti 60 VDU dydžio sumą, taikomą apdraustųjų asmenų einamųjų metų valstybinio socialinio draudimo įmokų bazei skaičiuoti, apmokestinama taikant 32 proc. pajamų mokesčio tarifą.¹⁷ Koks yra tikslus šių 2025 metų VDU aptarsime sekančiame darbo skyriuje.

Nors nominalūs tarifai atrodo konkurencingi regiono mastu, efektyvus darbo pajamų apmokestinimo lygis Lietuvoje, įtraukiant socialinio draudimo įmokas, išlieka vienas

¹⁴ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Administracinė byla Nr. eA-3099-968/2021. Prieiga per internetą: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=a10ef184-de42-4eb5-bd1d-ece2d6bb2704>. [žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d.].

¹⁵ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 6 straipsnis 1 dalis.

¹⁶ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 6 straipsnis 1 dalis 1 punktas.

¹⁷ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 6 straipsnis 1 dalis 2 punktas.

aukščiausių Baltijos šalyse. Mano nuomone būtent tai reiškia, kad reali mokesčių našta darbuotojui gali viršyti 40 proc., kas riboja vartojimo ir investavimo paskatas.

Taigi, GPM vaidina reikšmingą vaidmenį formuojant valstybių ir jų savivaldos institucijų biudžetus. Vis dėlto gyventojų pajamų apmokestinimo politika atskirose šalyse priklauso nuo toje šalyje taikomos apmokestinimo sistemos.

Kadangi šio magistrinio darbo tikslai yra labiau abstraktūs, tai yra palyginti dabartinę Lietuvos GPM sistemą su pasirinktomis užsienio valstybėmis, atrasti tam tikrus privalumus, trūkumus, bei galimus patobulinimus, plačiau bus kalbama apie patį GPM kaip dabartinio mokesčio valstybėje struktūrą, per daug netiriant jo praeities susidarymo įvykių, bei jo raidos.

2.1. GPM APMOKESTINIMO METODAI

Kaip jau žinome GPM yra sietinas su gyventojų gaunamomis pajamomis ir jų apmokestinimu. Kad būtų lengviau suprasti pajamų apmokestinimo mechanizmą, pradžioje privalome aptarti išskiriamus tokių pajamų apmokestinimo metodus. Taigi, žiūrint iš viešųjų finansų perspektyvos, pagal mokesčio tarifo priklausomybę nuo mokesčio bazės kitimo yra skiriamas proporcinis, progresinis, mišrus, regresinis ir regresinis apmokestinimo būdai.¹⁸ Šiame skyriuje pabandysime trumpai apžvelgti kiekvieną iš jų.

Proporcinio apmokestinimo atveju mokesčio tarifas išlieka pastovus, keičiantis mokesčio bazei.¹⁹ Šiandien dienai, Lietuvoje proporcinis apmokestinimas taikomas daugumoje kitų mokesčių: pelno, žemės, nekilnojamojo turto ir kt. Mano manymu, proporcinis metodas yra paprastas ir skaidrus, nes visi moka tą patį procentą nuo savo turto ar pajamų. Tokiu atveju, valstybė gali užsitikrinti jiems palankų mokesčio tarifą, procentą, kuris užtektinai užpildytų reikiamą sumą biudžete ir galėtų apytikriai apskaičiuoti, kokios gautos sumos tikėtis ir kur ją paskirti valstybės reikmėms. „Proporcinio apmokestinimo sistemos įgyvendinimas buvusiose socialistinėse šalyse, reikšmingai padidino pajamų nelygybę, ypač vidutinės pajamas gaunančių asmenų grupėse. Proporcinio apmokestinimo sistemos reformos lėmė didesnę pajamų koncentravimą aukščiausias pajamas gaunančiose asmenų grupėse, o tuo tarpu vidutinės pajamas gaunantys asmenys, atvirkščiai, patyrė santykinį nuosmukį. Tai rodo, kad tokia mokesčių politika daugiausia naudinga buvo aukštas pajamas gaunantiems žmonėms“.²⁰

¹⁸ (Medelienė et. al., 2011, p. 87).

¹⁹ Pavyzdžiui, esant 15 proc. pelno mokesčio tarifui, pelno mokestis nuo 10 tūkst. eurų sudarytų 1 600 eurų, nuo 100 000 eurų – 16 000 eurų, nuo 1 mln. eurų – 160 000 eurų ir t.t.

²⁰ Magda Wiśniewska-Kuźma. University of Białystok. Does tax progressivity affect personal income tax Revenue? Prieiga per internetą: <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/handle/11320/18345>.

Progresinis apmokestinimas ypatingas tuo, kad didesnei mokesčio bazei yra taikomas didesnis mokesčio tarifas. Progresinis apmokestinimas tuo pačiu reiškia ir spartesnį mokėtinos mokesčio sumos augimą palyginti su mokesčio bazės augimu.²¹ Tai, kad mokėtina mokesčio suma auga sparčiau nei mokesčio bazės vertė, reikalauja įstatymais nustatyti galutinę leistiną progresijos ribą. Priešingu atveju mokesčio suma galėtų išaugti iki mokesčio bazės vertės dydžio arba net ją viršyti. Mano nuomone, toks mokestis galėtų patenkinti didesnę visuomenės dalį nei taikomas proporcinio apmokestinimo metodas. Valstybė, kaip mokesčio gavėja, tokiu atveju taip pat nenukentėtų, jeigu pasirinktų jai ir visuomenei palankų mokesčio tarifą. Mano manymu, toks metodas yra socialiai teisingesnis žiūrint į valstybės interesus, nes didesnes pajamas gaunantys piliečiai gali sau leisti sumokėti didesnę mokesčio procentą valstybei. Būtent progresinis metodas kaip pats toks leistų sumažinti nelygybę tarp turtingųjų ir vargšų, palengvintų mokesčių našta žemesnio pajamų lygio piliečiams. Galbūt vienas iš aspektų, kodėl šis modelis galėtų būti sunkiau įgyvendinamas, tai dėl jo sunkesnio administravimo, kadangi atsirastų papildomų reglamentavimo darbų, tokių kaip minėtos progresijos ribos nustatymas ir kt. Taip pat, toks metodas galėtų skatinti visuomenės nenorą rodyti oficialias pajamas, tam, kad mokėtina mokesčio suma būtų mažesnė, o tai didintų šešėlinės ekonomikos tikimybę.

Mišrus apmokestinimas reiškia, kad tam tikrai mokesčio bazės daliai taikomas mokesčio tarifas, išreikštas tvirta pinigų suma, o kitai daliai – mokesčio tarifas, išreikštas procentais nuo mokesčio bazės.²² Mano nuomone, šis metodas yra sunkiausiai pritaikomas betkurio mokesčio apskaičiavime valstybėje, kadangi būtų sunkiai suprantamas eilinių valstybės piliečių. Mano manymu, šis metodas taip pat gali būti dar sudėtingesnis nei progresinis modelis iš jo įgyvendinimo, administravimo, kadangi valstybei ir mokesčių administracijai reikės nuspręsti, koks būtų teisingiausias tokio metodo taikymas, koks tarifas turi būti paskirtas ir kaip paprastai jį pateikti visuomenei, jog nekiltų nesusipratimas kam, kaip ir ko reikia sumokėti.

²¹ Pavyzdžiui, 20 000 eurų vertės mokesčio bazei nustačius 4 proc. mokesčio tarifą, o 40 000 eurų vertės mokesčio bazei – 6 proc. mokesčio tarifą, pirmuoju atveju mokestis sudarytų 800 eurų, o antruoju 2 400 eurų. Tai reiškia, kad mokėtina į biudžetą mokesčio suma išaugtų tris kartus, o mokesčio bazės vertė padidėtų tik dvigubai.

²² Kaip pavyzdys, pagal civilinio proceso kodeksą žyminio mokesčio dydis yra toks: turtinių ginčų – iki 30 000 eurų – 3 proc. bet ne mažiau kaip 20 eurų; nuo didesnės kaip 30 000 eurų sumos iki 100 000 eurų – 900 eurų plus 2 proc. nuo ieškinio sumos, viršijančios 30 000 eurų; nuo didesnės kaip 100 000 eurų sumos – 2 300 eurų plus 1 proc. nuo ieškinio sumos, viršijančios 100 000 eurų. Bendras žyminio mokesčio dydis turtiniuose ginčiuose negali viršyti 15 000 eurų;

Išimtiniais atvejais galimas ir regresinis apmokestinimas. Jis reiškia, kad mokesčio tarifas mažėja augant mokesčio bazei.²³ Tokio metodo taikymas yra nenaudingas mažesnes pajamas gaunantiems gyventojams dėl didelės mokestinės naštos patyrimo.

Taip pat išimtiniais atvejais gali būti taikomas ir regresinis apmokestinimo metodas. Šis metodas pasireiškia mokesčio tarifo mažėjimu didėjant mokesčio bazei, tačiau ne taip staigiai kaip regresiniu atveju. Mano nuomone, toks metodas yra labiau subalansuotas nei regresinis, tačiau vėlgi, kad jis būtų tinkamai pritaikytas reikalinga nuodugni visuomenės ir valstybės analizė ir tinkamų sprendimų priėmimas.

Lietuvoje ir Latvijoje GPM apmokestinamas remiamas progresiniu apmokestinimo metodu. Tuo tarpu Estijoje, GPM taikoma proporcinio apmokestinimo sistema. Kuri sistema yra tinkamesnė ir labiau veikianti, atsiskleis sekančiuose šio darbo skyriuose.

2.2. GPM OBJEKTAS IR MOKĖTOJAI

Kiekviena šalis savo įstatymuose tiksliai apibrėžia, nustato ir tvirtina kas sudaro mokesčio objektą. Nagrinėjamos GPM sistemos temos atveju, mokesčio objektas reglamentuotas GPMĮ, kuriame įtvirtinta, kad mokesčio objektu laikomos gyventojų gautos arba uždirbtos pajamos tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.²⁴ Taip pat GPM objektu galėtume laikyti ir pozityviasias pajamas;²⁵ per mokestinį laikotarpį gautas atlygis už atliktus darbus, suteiktas paslaugas, už perduotas ar suteiktas teises, pajamos iš individualios veiklos, pajamos už parduotą ar kitaip perleistą, investuotą turtą (lėšas) ar kitokia gyventojų gauta nauda pinigais ar natūra. Kaip pavyzdys, LVAT byloje Nr. eP-7-968/2022 konstatavo, kad nekilnojamojo turto sandoriai, įskaitant jų pirkimą, pardavimą ir statybą, buvo vykdyti siekiant nuolatinių pajamų ir dėl to turi būti pripažįstami ekonomine veikla. Būtent todėl pagal GPMĮ tokie sandoriai turi būti apmokestinami GPM.²⁶

GPM apmokestinamas ne tik pinigais, bet ir natūra gautos gyventojų pajamos. Gautos natūra apmokestinamos pajamos yra aprašomos GPMĮ 2 str. 15 d. ir jos yra apibrėžiamos kaip pajamos kurios yra gautos „neatlygintinai mainais arba lengvatine kaina (konkrečiam gyventojui dėl tam tikrų interesų ar sandorių įtakos nustatyta mažesne negu tikroji rinkos kaina) gautas nuosavybėn arba naudoti (neįgyjant nuosavybės teisės) turtas arba gautos

²³ Toks apmokestinimo būdas buvo gana plačiai taikomas tais laikais, kai valdžios institucijas rinkdavo tam tikrus cenzus atitinkančios rinkėjų grupės, suinteresuotos mokesčių mažinimui.

²⁴ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 5 straipsnis 1 ir 2 dalis.

²⁵ **Pozityviosios pajamos** – kontroliuojamos vieneto, įregistruoto ar kitaip organizuoto į finansų ministro 2001 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. 344 patvirtintą Tikslinių teritorijų sąrašą [23] įtrauktose valstybėse (zonose) pajamos ar jų dalis, kuri įskaitoma į Lietuvos gyventojų (kontroliuojančiojo asmens) pajamas proporcingai jo turimo akcijų, balsų ar teisių į kontroliuojamojo vieneto pelną skaičiui.

²⁶ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Administracinė byla Nr. eP-7-968/2022. Prieiga per internetą: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=e39625e8-890c-4812-8c8d-cdc783dc573d>. [žiūrėta 2025 m. lapkričio 8 d.].

paslaugos, taip pat kita gauta nauda (jei naudos davėjas turėjo tikslą naudą duoti konkrečiam asmeniui), kai gauto turto, paslaugų ar kitos naudos ekvivalentas pinigine išraiška pagal šio Įstatymo nuostatas būtų priskiriamas pajamoms."²⁷ LVAT ne kartą yra pasisakęs, kad GPM objektas yra gyventojų pajamos, kurios apibrėžtos, kaip be kita ko gauta nauda pinigais ir (arba) natūra. LVAT byloje Nr. eAS-20-575/2025 teismas nagrinėjo skundą, kuriame kilo klausimų dėl GPM apskaičiavimo pagrįstumo. Pareiškėja ginčijo VMI sprendimus, kuriais konstatuota, kad jos išlaidos viršijo gautas pajamas, dėl ko papildomai priskaičiuotas GPM. Pareiškėja nesutiko su VMI išvada, teigdama, kad institucija nevertino iki 2003 metų pateiktų jos ir sutuoktinio deklaracijų, kurios galėjo pagrįsti ankstesnes santaupas. Anot pareiškėjos, šios deklaracijos galėjo paaiškinti išlaidų ir pajamų skirtumą. Teismas nustatė, kad analogiškos aplinkybės (šeimos pajamų ir išlaidų balansas) vertinamos kitoje byloje – pagal pareiškėjos sutuoktinio E. K. skundą. Todėl Regionų administracinis teismas sustabdė A. K. bylą iki bus išnagrinėta E. K. byla, remdamasis ABTĮ 100 str. 1 d. 3 p. VMI savo ruožtu pateikė atskirąjį skundą, nesutinkant su bylos sustabdymu. Jos vertinimu, GPM yra individuali prievolė, todėl sutuoktinio byla negali būti laikoma kliūtimi nagrinėti A. K. skundą. VMI mano, kad byla buvo sustabdyta nepagrįstai, taip pažeidžiant proceso operatyvumo principą. Byloje buvo aptartas esminis GPM klausimas – ar pagrįstai buvo konstatuotas pajamų ir išlaidų neatitikimas bei ar VMI pagrįstai nevertino ankstesnių deklaracijų. LVAT nusprendė, kad Regionų administracinis teismas pagrįstai sustabdė A. K. bylos nagrinėjimą pagal ABTĮ 100 str. 1 d. 3 p., kol bus išnagrinėta E. K. byla. Atsakovo, tai yra VMI atskirasis skundas buvo atmestas, o pirmosios instancijos nutartis palikta nepakeista.²⁸ Atkreiptinas dėmesys, kad apibrėždamas GPM objektą įstatymas iš esmės išskiria dvi skirtingos prigimties gyventojų vykdomas veiklas – darbo veiklą, vykdoma darbo santykių ar jų esmę atitinkančių santykių pagrindu, ir individualią veiklą.²⁹ Trumpai išsiginčijant darbo santykius arba jų esmę atitinkančius santykius ir kokią reikšmę jie turi, turime pasižiūrėti į GPMĮ 2 str. 31 d. „tai santykiai, kai darbas atliekamas pagal darbo sutartį, taip pat bet kokia kita veikla, vykdoma teisinių santykių, kurie iš esmės (susitarimu dėl darbo apmokėjimo sąlygų, darbo vietos ir funkcijų, darbo drausmės ir kt.) atitinka darbo sutarties sukuriamus darbdavio ir darbuotojo santykius, pagrindu.“³⁰

²⁷ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 2 straipsnis 15 dalis.

²⁸ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Administracinė byla Nr. eAS-20-575/2025. Prieiga per internetą: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=161cbb92-718f-46a5-8488-8763489f9597>. [žiūrėta 2025 m. balandžio 16 d.].

²⁹ (Medelienė et. al., 2011, p. 344).

³⁰ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 2 straipsnis 31 dalis.

Pagal GPMĮ 3 str. „pajamų mokesį moka pajamų gavęs ir (arba) pajamų uždirbęs gyventojas.“³¹ Apmokestinimo GPM tvarkos požiūriu, visi pajamų gavę ir (arba) uždirbę gyventojai skirstytini į nuolatinis ir nenuolatinis Lietuvos gyventojus. Prie nuolatinių Lietuvos gyventojų GPMĮ priskiria: 1) fizinius asmenis, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta³² mokestiniu laikotarpiu yra Lietuvoje; 2) fizinius asmenis, kurių asmeniniai, socialiniai, ar ekonominiai interesai ir būtent jų buvimas mokestiniu laikotarpiu yra veikiau Lietuvoje, nei užsienyje; 3) fizinius asmenis, kurie mokestiniu laikotarpiu Lietuvoje išbūna ištisai arba su pertraukomis 183 ar daugiau dienų; 4) fizinius asmenis, kurie Lietuvoje išbūna ištisai arba su pertraukomis 280 ar daugiau dienų vienas paskui kitą einančiais mokestiniais laikotarpiais ir viename iš šių mokestinių laikotarpių išbuvo Lietuvoje ištisai arba su pertraukomis 90 arba daugiau dienų; 5) fizinius asmenis, kurie yra Lietuvos Respublikos piliečiai, neatitinkantys išbuvimo Lietuvoje termino reikalavimo, tačiau kuriems atlyginimas pagal darbo ar ją atitinkančią sutartį mokamas arba jų buvimo užsienyje išlaidos dengiamos iš Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų.³³

Kitoje byloje LVAT nagrinėjo ginčą tarp UAB „Roneka“ ir mokesčių administratoriaus (VMI) dėl darbo užmokesčio ir padidintų dienpinigių apmokestinimo. Pareiškėjas teigė, kad bendrovė buvo Danijos Karalystės rezidentė, todėl darbo užmokestis turėjo būti apmokestintas ne Lietuvoje, o Danijoje, remiantis dvišale konvencija dėl dvigubo apmokestinimo išvengimo. Taip pat buvo teigiama, kad direktoriui pagrįstai buvo taikyti padidinti dienpinigiai. Teismas, įvertinęs faktines aplinkybes, konstatavo, kad UAB „Roneka“ veiklą vykdė Lietuvoje: čia buvo registruota, tvarkė buhalteriją, sudarinėjo sutartis, o darbuotojai į Daniją buvo siunčiami komandiruotėmis, kurių trukmė neviršijo 183 dienų. Taip pat nustatyta, kad bendrovė Danijoje neturėjo registruotos nuolatinės buveinės, nevykdė veiklos, nedeklaravo mokesčių ir nebuvo registruota kaip darbdavys. Atsižvelgdamas į tai, teismas nusprendė, kad bendrovė buvo Lietuvos rezidentė, todėl pajamos pagrįstai apmokestintos Lietuvoje. Taip pat konstatuota, kad ginčo laikotarpiu juridiniu įmonės vadovu nebuvo minimas N. Č., todėl šiam asmeniui padidinti dienpinigiai buvo nepagrįsti ir nepagrįstai priskirti neapmokestinamosioms pajamoms. Taigi, teismas atmetė apeliacinį skundą kaip nepagrįstą ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą.³⁴ Iš to galime daryti išvadą, jog kiekvienas mokesčių mokėtojas, kuris reziduoja

³¹ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 3 straipsnis.

³² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Antroji knyga. Asmenys. 2.12 straipsnis. Fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta.

³³ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 4 straipsnis 1 dalis.

³⁴ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Administracinė byla Nr. eA-822-575/2018. Prieiga per internetą: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=82bflf3c-bf44-4b8c-a8ae-8b3224bc7a99>. [žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d.].

arba vykdo veiklą per kelias valstybės, turi pareigą įrodyti savo rezidavimą ir faktinį veiklos vykdymą būtent toje valstybėje, kurioje iš tikrųjų yra vykdoma veikla ir gaunamos pajamos, bei uždirbamas pelnas. GPMĮ komentaro 4 str. nurodoma, jog norint nustatyti ar fizinis asmuo laikytinas nuolatiniu Lietuvos gyventoju, įstatyme pateikti kriterijai turi būti nagrinėjami ne atsitiktine tvarka, o paeiliui.³⁵ Visi fiziniai asmenys, atitinkantys aukščiau nurodytas sąlygas, automatiškai tampa Lietuvos nuolatinais gyventojais ir atitinkamai mokesčio mokėtojais.

Iš vienos pusės, galime teigti, jog reikalavimų sąrašas yra pakankamai ne trumpas ir ganėtinai painus, tačiau mano nuomone jis puikiai atitinka šiuolaikinį pasaulį ir veikiančią šiuolaikinę ekonomiką, kadangi yra ganėtinai lengvai pritaikomas prie įvairiapusiško ir dinamiško šiuolaikinio žmonių gyvenimo. Šie, GPMĮ net 5 punktais įvardinti mokesčio mokėtojo atitiktens reikalavimai leidžia lengviau juos atitikti gyventojams, norintiems dirbti ir veikti, bei mokėti mokesčius Lietuvoje arba užsienyje.

Aptarę nuolatinių gyventojų sąvoką ir jų teisės bei pareigas įtvirtinančius teisės aktus, reikėtų apibrėžti ir nenuolatinius gyventojus. Taigi, pagal jau minėtąjį GPMĮ įstatymą, nenuolatinais gyventojais yra laikomi visi kiti fiziniai asmenys ir pabrėžtina tai, jog nenuolatinais šalies – valstybės gyventojais taip pat gali būti laikomi net ir tie asmenys, kurie formaliai ir atitinka asmens pripažinimo nuolatiniu gyventoju kriterijus pagal GPMĮ 4 str. 1 d. 1 ir 2 p. tačiau tuo pačiu yra: 1) užsienio valstybės diplomatai; 2) diplomatinės atstovybių, konsulinių įstaigų ar tarptautinių organizacijų atstovybių administracinio, techninio ar aptarnaujančio personalo nariai ne Lietuvos Respublikos piliečiai (išskyrus asmenis be pilietybės); 3) ne Lietuvos Respublikos piliečiai, gaunantys tik su darbo santykiais ar jų esmę atitinkančiais santykiais susijusias pajamas už darbą Lietuvoje iš užsienio valstybės, jos politinio ar teritorinio administracinio padalinio arba vietos valdžios; 4) ne Lietuvos Respublikos piliečiai, kurie Lietuvoje vykdo tik individualią veiklą per nuolatinę bazę ir tai yra vienintelis jų atvykimo į Lietuvą tikslas.³⁶ Fizinis asmuo, kuris pagal GPMĮ 4 str. 5 d. nelaikomas „nuolatiniu Lietuvos gyventoju pagal šio straipsnio 1 d. nuostatas, gali Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka kreiptis į mokesčio administratorių su prašymu pripažinti jį nuolatiniu Lietuvos gyventoju, jeigu per mokestinį laikotarpį jo pajamos, kurių šaltinis yra Lietuvoje (išskyrus pajamas, kurios tą mokestinį laikotarpį buvo apmokestintos taikant Lietuvos Respublikos dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartyse nustatytas pajamų mokesčio lengvatas), sudaro ne mažiau kaip 90

³⁵ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio komentaras. VMI prie FM 2016-07-11 raštu Nr. (18.18-31-1E)RM-19721).

³⁶ (Medelienė et al., 2011, p. 343-344).

proc. visų per mokestinį laikotarpį jo gautų pajamų, išskyrus šio įstatymo 17 str. nurodytas pajamas.“³⁷ Kaip nuolatinių Lietuvos gyventojų, taip ir nenuolatinių Lietuvos gyventojų apibrėžimai yra aiškinami plečiamai.

Apibendrinant nuolatinių ir nenuolatinių gyventojų apibrėžimus, kiekvienas mokesčių mokėtojas privalo sumokėti mokestį remdamasis mokesčio dydžiu³⁸ ir atsižvelgdamas į mokesčio bazę.³⁹ Tai pat kalbant apie apie mokesčio dydžio priklausomybę nuo mokesčio bazės kitimo, yra išskiriami proporcinis, progresinis, regresinis, degresinis ir mišrus apmokestinimo metodai,⁴⁰ kurie plačiau jau aptarti praėjusiame skyriuje.

2.3. GPM TARIFAS IR LENGVATOS

Mokesčio tarifas apibrėžiamas kaip mokesčio dydis už vieną apmokestinamojo objekto vienetą. Tarifas nustatomas atsižvelgiant į mokesčio vertikaliojo ir horizontaliojo teisingumo principą ir kitas nuostatas, taip pat į mokesčio objekto pobūdį.

Vertikalusis teisingumo principas remiasi tuo, kad skirtingas galimybes turintys asmenys būtų apmokestinami skirtingai. Horizontalusis principas kalba apie tai, kad asmenys, turintys lygias galimybes, būtų apmokestinami vienodai.⁴¹ Mano nuomone, būtent horizontalusis teisingumo principas užtikrina neutralumą tarp panašias pajamas gaunančių piliečių apmokestinimo ir teisingą konkurenciją, kai vieni mokesčių mokėtojai negauna neteisėto pranašumo uždirbdami tiek pat, bet sumokėdami mažiau mokesčių. Kalbant apie vertikalųjį teisingumo principą, reikėtų pabrėžti, jog jis įgyvendinamas per progresinį apmokestinimo metodą, kuris taikomas Lietuvoje ir Latvijoje. Labiau patikslinant, jis įgyvendinamas per progresinius tarifus – tai yra kai didesnės pajamos apmokestinamos aukštesniu tarifu procentu.

Taigi, kiekvienu atveju mokestis apskaičiuojamas ir mokamas pagal mokesčio bazę ir jam taikomą mokesčio tarifą.⁴² Pagal A. Medelienės ir B. Sudavičiaus vadovėlį „Mokesčių teisė“ mokesčio tarifas (dydis) įvardintas kaip „mokesčio įstatymo nustatyta mokėjimo nuo mokesčio bazės (dydžio prasme) norma, kurią mokesčio mokėtojas privalo sumokėti į

³⁷ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 4 straipsnis 5 dalis.

³⁸ **Mokesčio dydis** – pinigų suma, nustatyta mokesčio įstatyme, kurią mokesčių mokėtojas privalo pervesti į valstybės ar savivaldybės biudžetą ir fondus, atsižvelgiant į mokesčio bazę. Tai veiksmingas įrankis, skirtas valstybės fiskalinei politikai vykdyti.

³⁹ **Mokesčio bazė** – tai apmokestinimo objektas, įvertintas pinigine suma pagal mokesčių įstatymo nustatytas taisykles, kuriam taikomas nustatytas mokesčio dydis. Mokesčio bazė nustatoma individualiai, atsižvelgiant į apmokestinimo objekto specifiką. Jei apmokestinimo objektas yra pajamos, mokesčio bazė nustatoma remiantis dokumentais, patvirtinančiais pajamų gavimą.

⁴⁰ (Medelienė et. al., 2011, p. 87).

⁴¹ (Melnikaitė et. al., p. 98).

⁴² (Medelienė et. al., 2011, p. 85).

biudžetą“. Taip pat, Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, jog mokesčio tarifas tai veiksminga valstybės fiskalinės politikos įgyvendinimo priemonė. Nustatydamą ir koreguodama mokesčių tarifus, valstybė gali reguliuoti mokesčių surinkimą nekeisdama bendros mokesčių sistemos.⁴³

„The top personal income tax (PIT) rate is a visible element of the modern tax/welfare state and a good indicator of tax system progressivity (Scheve and Stasavage 2016).“⁴⁴

Kiekvieno galimo tarifo pagrindiniai privalumai ir trūkumai apibendrintai pateikti Lentelėje Nr. 1 žemiau.⁴⁵

Lentelė Nr. 1.

Mokesčių tarifai			
Procentinis		Pastovus	
Proporcingas	Progresyvus		Absoliutus
	Paprasta progresija	Sudėtinga progresija	
Privalumai: Jie paprastesni. Teisingesniais laiko turtingesni asmenys. Daugiau turintys, daugiau sumoka. Trūkumai: Valstybei nedidelė galimybė ženkliai keisti tarifo dydį.	Privalumai: Taikoma vienam objektui. Trūkumai: Didesnis progresyvumo laipsnis.	Privalumai: Didesnė mokestinės naštos dalis tektų turtingesniems. Trūkumai: Mokesčiai – painūs. Neskatina taupyti. Stabdo verslumą.	Privalumai: Paprasti. Visiems nustatyta vienoda suma. Trūkumai: Sunku nustatyti absoliutų dydį, kuris tenkintų daugumą.

⁴³ Konstitucinis Teismas, 1998 m. spalio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo 13 str. pirmosios dalies 2 p. ir šio straipsnio antrosios dalies atitikimo LR Konstitucijai“, mokesčio tarifas, palyginti su objektu, yra labiau kintantis. Teisės aktais keičiant tarifą sudaromos teisinės sąlygos greitai reaguoti į rinkos pasikeitimus ir konjunktūrą, nustatyti ekonominius valstybės prioritetus. Taigi mokesčio tarifas yra „lankstus ekonomikos reguliavimo svertas“.

⁴⁴ Determinants of top personal income tax rates in 19 OECD countries, 1981–2018. [interaktyvus]. <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-public-policy/article/determinants-of-top-personal-income-tax-rates-in-19-oecd-countries-19812018/7423D1E9E4594739B24569BA5E034C7D?> Cit. „Aukščiausias gyventojų pajamų mokesčio (GPM) tarifas yra matomas šiuolaikinės mokesčių/socialinės gerovės valstybės elementas ir geras mokesčių sistemos progresyvumo rodiklis.“

⁴⁵ (Montvidas, 2023).

Aukščiau pateiktoje Lentelėje Nr. 1 matome proporcinio ir progresinio tarifo taikymo privalumus ir trūkumus. Būtent neigiami progresinio tarifo aspektai palyginti su neigiamais proporcinio kelia visuomenę priešintis proporcingų tarifų įgyvendinimams. Nepaisant to, daugelis valstybių naudoja būtent progresinio pobūdžio tarifą, tik kiekviena jų turi susikurti ir prisitaikyti sau tinkamą formą – t. y. efektyviai nusistatyti apmokestinamojo objekto dalis, kurioms būtų taikomi skirtingi tarifai.

Pažymėtina, kad valstybė negali tiesiogiai kontroliuoti mokesčių įplaukų, todėl siekdama bendro ekonominio stabilumo turi surasti optimalų apmokestinimo tarifą. Mano nuomone, kiekviena šalis turi teisę pasirinkti jiems teisingiausią apmokestinimo formą, kadangi tiek progresinio, tiek proporcinio modelio pasirinkimas yra ganėtinai nemažai turintis savų plusų ir minusų ir tik jo konkretūs pritaikymai pagal valstybėje egzistuojančius mokesčių surinkimo dėsnius leis išgauti geriausią rezultatą.

Aptarus bendrą mokesčių tarifų teisinį reglamentavimą, kaip jis turi būti nustatinėjamas ir suprantamas, pereikime prie konkrečiai Lietuvos GPM įtvirtinto tarifo. Lietuvos GPM yra vienas pagrindinių valstybės biudžeto pajamų šaltinių, o jo tarifų sistema pasižymi progresyvumu ir socialinio teisingumo principais. Lietuvos GPM sistema apima kelių tarifų taikymą, priklausomai nuo gautų pajamų dydžio ir jų pobūdžio. Pagrindinis GPM tarifas reglamentuotas GPMĮ 6 str. 1 d. “pajamų mokesčio tarifas yra 15 proc., jeigu šiame straipsnyje nenustatyta kitaip.”⁴⁶ Tačiau yra numatytų ir išimčių, tokių kaip to paties 6 str. 1 d. 1 ir 2 p. kurie reglamentuoja 20 ir 32 proc. tarifus metinėms pajamoms viršijant ar atitinkamai neviršijant 60 VDU.⁴⁷

Pagrindinis 15 proc. GPM tarifas taikomas ligos, motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros, ilgalaikio darbo išmokoms, taip pat gaunamiems dividendams apmokestinti. Pagal 2025 metų GPMĮ 6 str. 1-1 d. su darbo santykiais susijusi pajamų metinė dalis neviršijanti 60 VDU apmokestinama 20 proc. GPM tarifu, o viršijanti – 32 proc. GPM tarifu. Taip pat, GPMĮ 6 str. 1-2 d. reglamentuoja ir su darbo santykiais nesusijusias pajamas. Jei tokio pobūdžio pajamų metinė dalis neviršija 120 VDU, tai tokio tipo darbo pajamos apmokestinamos 15 proc. GPM tarifu, o viršijanti – 20 proc. GPM tarifu. Paskutinis, iš svarbiausių gaunamų pajamų rūšių yra iš individualios veiklos gautos pajamos. Individualios veiklos pajamos Lietuvoje yra apmokestinamos 15 proc. GPM tarifu, tačiau jas galima sumažinti patirtomis išlaidomis arba atskaičiavus 30 proc. nuo

⁴⁶ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 6 straipsnis 1 dalis.

⁴⁷ [interaktyvus] Valstybinė mokesčių inspekcija. 2024 m. 1 VDU – 1 902,70 eurų (2025 m. didėja 206,18 eurai – 2 108,88 eurų). Prieiga per internetą: https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/391071/GPMĮ_PAKEITIMAI_2025_02_11.pdf/15a060dd-c6f9-c905-5209-3fb668f117f8?t=1739176284472. [žiūrėta 2025 m. vasario 26 d.].

gautų pajamų. Likutis vadinamas apmokestinamomis pajamomis ir jų daliai iki 35 tūkst. eurų per metus yra taikomas mokesčio kreditas. Galutinis mokėtinas pajamų mokesčio dydis nustatomas pritaikius mokesčio kredito sumą pagal įstatyme nustatytą tvarką.⁴⁸

Kad būtų aiškiau suprasti nustatytų mokesčio tarifų ir vidutinio darbo užmokesčio gavimo pasiskirstymą, žemiau pateikiama Lentelė Nr. 2 detalesniam paaiškinimui ir supratimui.

Lentelė Nr. 2.

Pajamų rūšis	Tarifas	Taikymo sąlygos
Bendras tarifas.	15%	Taikomas visoms pajamoms, jei įstatymas nenustato kitokio tarifo.
Pajamos iš darbo santykių, tantjemos, pagal autorines sutartis, mažųjų bendrijų vadovų pajamos.	20%	Taikomas, kai metinė pajamų dalis nesiekia 60 VDU dydžio sumos.
Pajamos iš darbo santykių, tantjemos, pagal autorines sutartis, mažųjų bendrijų vadovų pajamos.	32%	Taikomas, kai metinė pajamų dalis viršija 60 VDU dydžio sumą.
Pajamos ne iš darbo santykių (išskyrus individualios veiklos pajamas).	15%	Taikomas, kai metinė pajamų dalis nesiekia 120 VDU dydžio sumos.
Pajamos ne iš darbo santykių (išskyrus individualios veiklos pajamas).	20%	Taikomas, kai metinė pajamų dalis viršija 120 VDU dydžio sumą.
Ligos, motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros ir ilgalaikio darbo išmokos.	15%	Taikomas visoms šioms išmokoms.
Dividendai.	15%	Taikomas visoms dividendų pajamoms.

Lietuvoje GPM sistema apima įvairias lengvatas, kurios leidžia sumažinti apmokestinamąsias pajamas arba jau apskaičiuotą GPM sumą. Šios lengvatos yra skirtos mažinti mokestinę naštą gyventojams, taip užtikrinant jų socialinį teisingumą ir teisę į palankesnę mokesčio apskaičiavimą.

Kaip ir buvo minėta praėjusiame skyriuje, viena iš lengvatų, kuri yra taikoma visose šiame darbe apžvelgiamose valstybėse yra NPD. Tai pat Lietuvoje GPMĮ 21 str. numato kitas gyventojo patiriamas išlaidas kurias jie gali atskaityti prieš sumokėdami GPM. Taigi

⁴⁸ [interaktyvus] Lietuvos Respublikos finansų ministerija. Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/mokesciai/pagrindiniai-mokesciai/gyventoju-pajamu-mokestis>. [žiūrėta 2025 m. vasario 26 d.].

kokios tos pajamų mokesčio lengvatos kuriomis gali pasinaudoti gyventojai deklaruojant gautas pajamas?

- sumokėtas gyvybės draudimo įmokas pagal gyvybės draudimo sutartis (GPMĮ 21 str. 1 d. 1 p.);
- sumokėtas pensijų įmokas į pensijų fondus (III pakopos) (GPMĮ 21 str. 1 d. 2¹ p.);
- sumokėtas papildomas kaupiamąsias pensijų įmokas, mokamas pagal Pensijų kaupimo įstatymo 8 str. 4 d. nuostatas ir kurios yra didesnės negu 3 proc. gyventojų pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos;⁴⁹
- sumokėtas įmokas už studijas ar profesinį mokymą (GPMĮ 21 str. 1 d. 3 p.);
- sumokėtas palūkanas už kreditą būstui įsigyti ar statyti, dėl kurio sutartis buvo sudaryta iki 2009-01-01.⁵⁰

2.4. INVESTICINĖ SĄSKAITA

Lietuvos GPMĮ 2 str. 38¹ d. reglamentuoja investicinę sąskaitą, kaip „Europos ekonominės erdvės valstybėje, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) valstybėje narėje ar valstybėje, su kuria Lietuva yra sudariusi ir taiko dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartį, įsteigtoje finansų įstaigoje, subjekte, kuris laikomas mokėjimo paslaugų teikėju, arba šios įstaigos ar subjekto filiale arba nuolatinėje buveinėje, esančiuose minėtose valstybėse, nuolatinio Lietuvos gyventojų turima sąskaita, deklaruota kaip sąskaita, kurios lėšas nuolatinis Lietuvos gyventojas naudoja tik investicijoms į šio Įstatymo 12¹ str. nurodytus finansinius produktus.“⁵¹

Investicinė sąskaita skirta individualiam investavimui. Per investicinę sąskaitą leidžiama asmenims investuoti į tokius finansinius produktus kaip vertybinius popierius, pinigų rinkos priemonės (kurie yra prekiaujami biržoje ir yra listinguojami), kolektyvinio investavimo subjektų vertybinius popierius, išvestines finansines priemones, susietas su anksčiau išvardintais finansiniais produktais, sutelktinį finansavimą, tarpusavio skolinimą ir Lietuvos – užsienio valstybių taupymo lėšas. Verta pabrėžti, jog gyventojų pajamoms, gautoms iš investicijų į kriptovaliutas, per investicinę sąskaitą gaunamų pajamų apmokestinimo režimas negali būti taikomas. Taigi, Lietuvoje kol kas į kriptovaliutas negalėtų būti investuojama per investicinę sąskaitą.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas. 8 straipsnis 4 dalis.

⁵⁰ [Interaktyvus] Kokiomis pajamų mokesčio lengvatomis galiu pasinaudoti deklaruojant 2024 metais gautas pajamas. Prieiga per internetą: <https://www.vmi.lt/evmi/kokiomis-pajamu-mokescio-lengvatomis-galima-pasinaudoti-deklaruojant-2024-metais-gautas-pajamas>. [žiūrėta 2025 m. balandžio 3 d.].

⁵¹ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 3 straipsnis 38¹ dalis.

Apibendrinant investicinės sąskaitos veikimo principą ir esmę, reikėtų pradėti nuo tokios sąskaitos įregistravimo pradžios momento. Gyventojas, norintis atsidaryti ir naudotis investicinės sąskaitos naudomis turi deklaruoti tokią sąskaitą, kurioje visos įneštos lėšos bus naudojamos tik investicijoms į finansinius produktus. Būtent iš tokios sąskaitos, visa gaunama investicinė grąža (palūkanos, finansinių priemonių pardavimo pajamos) bus apmokestinamos tik tuomet, kai gyventojas sugalvos išsimokėti lėšas iš sąskaitos ir išmokamų lėšų dydis viršys sumokėtų įmokų dydį. Toks apmokestinimo režimas yra taikomas tik nuolatiniais Lietuvos gyventojams. Gyventojams, kurie pageidauja naudotis investicine sąskaita Lietuvoje, nuo 2025 m. sausio 1 d. nebereikia kreiptis į VMI su atskirais pranešimais apie turimos sąskaitos deklaravimą investicijoms. Tokią sąskaitą gyventojas turės deklaruoti, pateikdamas GPM deklaraciją už 2025 m. mokestinį laikotarpį iki 2026 m. gegužės 1 d. nurodydamas investicinės sąskaitos deklaravimo pradžios datą.

Investicinės sąskaitos turėjimas tiesioginės GPM lengvatos nesuteikia, tačiau ji leidžia gyventojams atidėti uždirbto pelno mokesčio mokėjimą iki tol, kol pinigai bus išimami iš sąskaitos. Trumpai tariant, tai leidžia reinvestuoti visą pelną be mokesčių, o tai gali padidinti bendrą investicijų grąžą. Mano nuomone, tai puiki priemonė ir puiki valstybės iniciatyva paskatinti norinčius, ar galbūt dar tik galvojančius investuoti, kadangi investavimas yra pakankamai sunkus ir daug žinių reikalaujantis procesas, todėl ne kiekvienas drįsta pradėti investuoti, o valstybė tokiais būdais prisideda prie tų žinių gavimo ir parodymo, jog kiekvienas iš mūsų galime investuoti, nepriklausomai nuo amžiaus ar turimo jau sukaupto kapitalo.

Apibendrinant, nors investicinė sąskaita Lietuvoje laikoma teigiamu inovatyvios mokesčių politikos pavyzdžiu, jos taikymas vis dar ribotas – ne visi finansiniai instrumentai (ypač skaitmeninio turto ar kriptovaliutų investicijos) patenka į lengvatų sritį, todėl sistema išlieka mažiau lanksčia nei Estijos modelis.

3. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMA LATVIJOJE

Kaip ir buvo minėta įvade, šio magistrinio darbo tema apibrėžia Lietuvos gyventojų apmokestinimo GPM sistemą, jos vertinimą ir palyginimą su užsienio valstybėmis. Šiame darbe autoriaus išsikelti uždaviniai yra išnagrinėti Lietuvos GPM sistemą ir ją palyginti su pasirinktomis likusiomis Baltijos valstybėmis – Latvija ir Estija. Kadangi darbo apimtis darbo autorių šiek tiek riboja, palyginimui pasirinktos valstybės bus apžvelgiamos per pagrindinius, dabartyje vyraujančius GPM aspektus. Bus apžvelgiama kas Latvijoje ir Estijoje yra laikomas GPM mokėtoju, kas yra tokio mokesčio objektas ir koks yra tokio mokesčio tarifas. Šių valstybių, tokia detali analizė kaip Lietuvos nebus atliekama, tai yra

nebus gilinamasi į šių šalių mokestinę istorinę raidą, konkrečiai paties GPM istorinė raida bei tokios raidos keitimasis taip pat nebus nagrinėjamas. Šio darbo tikslas, apžvelgti dabartinę Lietuvos GPM sistemą, trumpai pristatant jos mokesčių istorinę raidą, jog būtų geriau suprantama pačių mokesčių esmė mūsų gyvenime, apžvelgti dabartines Latvijos ir Estijos GPM sistemas ir palyginti jas viena kitos atžvilgiu, bei atrasti realių trūkumų, privalumų ar skirtumų dabartiniuose GPM reglamentavimuose ir pateikti svarius siūlymus, kaip tokias sistemas galima būtų patobulinti.

Taigi, kaip Lietuvoje, taip ir Latvijoje GPM reglamentuoja Latvijos Respublikos GPMĮ.⁵² Remiantis Latvijos teisės aktų duomenimis, kurie yra viešai prieinami svetainėje www.likumi.lv, galime matyti, jog Latvijoje GPMĮ oficialiai pradėtas reglamentuoti nuo 1994 m. sausio 1 d. Šiame įstatyme, kaip ir Lietuvos GPMĮ, yra reglamentuojami pagrindiniai su GPM susiję aspektai.

Remiantis pasaulinės audito, mokesčių konsultavimo ir verslo konsultacijų paslaugas teikiančios įmonės „PwC“⁵³ duomenimis, nuo 2025 m. sausio 1 d. Latvijoje įgyvendintas GPM taikymo pakeitimų paketas. Šis pakeitimų paketas aprėpė tokio tipo pakeitimus, kaip – GPM tarifų patikslinimą, vienkartinės fiksuotos asmeninės išmokos patikslinimą, kuris keičia nuo pajamų diferencijuotą asmeninę pašalpą, taip pat naujausias pakeitimų paketas įtvirtino papildomą 3 proc. GPM tarifą, kuris bus skiriamas visoms gaunamoms metinėms pajamoms, kurios viršys 200 tūkst. eurų ribą. Taip pat pakeitimų pakete pratęstas specialus autorinių atlyginimų režimas, kuris tęsis iki pat 2027 m. pabaigos. Pagal šį režimą asmenys, kurie nėra užsiregistravę kaip savarankiškai dirbantys asmenys, bet gauna kaip tokio tipo dirbantys asmenys mokėjimus ir yra priskiriami prie gaunamų autorinių atlyginimų kategorijos, tokio tipo pajamas gaunantiems piliečiams ir toliau bus taikomas 25 proc. GPM tarifas.⁵⁴

Latvijos Respublikoje kaip ir Lietuvoje yra taikoma progresyvi GPM sistema. Kaip tas progresyvumas pasireiškia žiūrint į skaičius, aptarsime sekančiame šio darbo skyriuje. Latvijoje GPM progresyvumas pasireiškia per diferencijuotus GPM tarifus, kurie priklauso nuo gaunamų pajamų dydžio.

⁵² [interaktyvus] Latvijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/doc.php?id=56880>. [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].

⁵³ „PwC“ – PricewaterhouseCoopers. Viena iš didžiausių pasaulyje profesinių paslaugų įmonių, teikianti audito, mokesčių konsultavimo ir verslo konsultacijų paslaugas.

⁵⁴ [interaktyvus] Gyventojų pajamų mokesčio apžvalga. Prieiga per internetą: <https://taxsummaries.pwc.com/latvia/individual/significant-developments>. [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].

3.1. GPM OBJEKTAS IR MOKĖTOJAI

GPM objektas Latvijoje reglamentuojamas Latvijos GPMĮ 3 str.⁵⁵ Jis reglamentuojamas gana plečiamai, bet tuo pačiu neišsiskiriančiai nuo kitų šiame darbe analizuojamų valstybių mokesčio objekto reglamentavimo. „Mokesčiu apmokestinama mokestinio laikotarpio (kalendorinių metų) šalies mokesčių mokėtojo apmokestinamųjų pajamų suma. Darbo užmokesčio mokesčio objektas yra mokėtojo mėnesio apmokestinamos pajamos.“⁵⁶

Pagal Latvijos GPMĮ 2 str. mokesčio mokėtoju yra laikomi visi fiziniai asmenys, kurie atitinka minėtojo straipsnio vieną iš keturių punktų.⁵⁷ Pirmasis straipsnio punktas apibrėžia, jog norint būti pripažintu mokesčio mokėtoju, turi atitikti mokesčių ir rinkliavų įstatyme⁵⁸ numatytą šalies mokesčio mokėtojo (rezidento) apibrėžimą ir per mokestinį laikotarpį (kalendorinius metus) būti uždirbęs pajamų Latvijos Respublikoje ir (arba) užsienyje. Antrasis įstatymo punktas pažymi, jog mokesčio mokėtoju gali būti pripažinti ir tokie asmenys, kurie pagal mokesčių ir rinkliavų įstatymo to paties straipsnio ketvirtąjį punktą⁵⁹ yra pripažinti užsienio mokesčių mokėtojais (ne rezidentais) ir mokestiniu laikotarpiu yra uždirbę pajamų būtent Latvijos Respublikoje. Trečiasis įstatymo punktas apibrėžia ir individualių įmonių savininkus, įskaitant ūkininkus ir žvejus, kurie per mokestinį laikotarpį (kalendorinius metus) uždirbo pelno mokesčiu neapmokestinamų pajamų. Ketvirtasis įstatymo punktas apibrėžia mažų įmonių savininkus, kurių apibrėžimas yra numatytas mažų įmonių mokesčio įstatyme.⁶⁰ Kaip galime matyti, mokesčio mokėtojas Latvijoje nėra reglamentuotas kažkaip išskirtinai, jis yra suprantamas kaip pajamų gaunantis šalies nuolatinis ar nenuolatinis gyventojas.

3.2. GPM TARIFAS IR LENGVATOS

Kaip ir buvo minėta praėjusiame skyriuje, Latvijos Respublikoje yra taikomas progresinis GPM tarifas. Iki 2025 m. Latvijoje buvo taikomas GPM tarifas, kuris buvo artimesnis Lietuvos taikomiems GPM tarifams, tai yra 20 proc. tarifas buvo taikomas iki

⁵⁵ [interaktyvus] Latvijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 3 straipsnis. Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/doc.php?id=56880>. [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].

⁵⁶ [interaktyvus] Latvijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 3 straipsnis 1 dalis. Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/doc.php?id=56880>. [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].

⁵⁷ [interaktyvus] Latvijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 2 straipsnis 1 – 4 punktai. Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/doc.php?id=56880>. [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].

⁵⁸ [interaktyvus] Latvijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 1 straipsnis 4 punktas. Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/doc.php?id=56880>. [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].

⁵⁹ [interaktyvus] Latvijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 1 straipsnis 4 punktas. Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/ta/id/33946-par-nodokliem-un-nodevam>. [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].

⁶⁰ [interaktyvus] Latvijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 1 straipsnis 2 punktas. Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/ta/id/215302-mikrouzņēmumu-nodokla-likums>. [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].

20 004 eurų iš darbo santykių gaunamų pajamų per metus. Taip pat 31 procento tarifas buvo taikomas viršijant 78 100 eurų iš darbo santykių gaunamų pajamų ribą per metus. Lietuvoje, kaip ir pernai metais, taip ir šiemet yra taikomas 20 proc. tarifas neviršijant 60 VDU per metus ribos iš darbo santykių gaunamų pajamų ir 32 proc. tarifas viršijant 60 VDU per metus iš darbo santykių gaunamų pajamų ribą.⁶¹

Kalbant apie Latvijos Respublikos taikomas lengvatas GPM atžvilgiu, investicinė sąskaita, tokia kokia šiuo metu veikia Lietuvoje ir Estijoje nėra reglamentuota kaip atskira finansinė priemonė, kuri leistų atidėti pelno mokesčio mokėjimą nuo gaunamo investicinio pelno. Latvijos gyventojai, gaunantys pajamas iš investicijų, privalo tokias gaunamas pajamas deklaruoti kalendorinių metų pabaigoje ir sumokėti pajamų mokestį pagal tuo metu galiojančius GPM tarifus, neatsižvelgiant į tai, ar pelnas yra reinvestuojamas ar ne.

Žemiau pateikiama Lentelė Nr. 3, kurioje yra pateikiami tikslūs Lietuvos bei Latvijos GPM tarifų palyginimai priklausantys nuo gaunamų pajamų lygio 2024 m.

Lentelė Nr. 3. Latvijos ir Lietuvos GPM tarifai 2024 m.

Latvija	
Pajamų lygis	Tarifas
Iki 1 667 EUR per mėnesį (iki 20 004 EUR per metus).	20%
Nuo 1 667 iki 6 508 EUR per mėnesį (iki 78 100 EUR per metus).	23%
Virš 6 508 EUR per mėnesį (virš 78 100 EUR per metus).	31%
Individuali veikla	
Taikomas proporcinis fiksuotas tarifas.	20%
Lietuva	
Pajamų lygis	Tarifas
Iki 60 VDU, iki 9 513,5 EUR per mėnesį (114 162 EUR per metus).	20%
Virš 60 VDU, virš 9 513,5 EUR per mėnesį (114 162 EUR per metus).	32%

⁶¹ [interaktyvus] Valstybinė mokesčių inspekcija. 60 VDU – 114 162 Eur. (2024 m.). Prieiga per internetą: https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/391071/GPM%C4%AE_PAKEITIMAI_2025_02_11.pdf/15a060dd-c6f9-c905-5209-3fb668f117f8?t=1739176284472. [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].

Individuali veikla	
Veiklai, nesusijusiai su laisvosiomis profesijomis.	5%
Laisvosioms profesijoms (advokatai, notarai).	15%

Kaip matome iš pateiktos Lentelės Nr. 3, 2024 m. žemiausias ir aukščiausias taikomi tarifai tiek Latvijoje, tiek Lietuvoje praktiškai nesiskyrė, tik per vieną procentinį punktą Lietuvoje, taikomo aukščiausio GPM tarifo – 32 proc. vietoj taikomo 31 proc. Latvijoje. Tačiau kaip matome, Latvijoje 20 proc. tarifu yra apmokestinamos itin mažos gyventojų pajamos, tai yra tik iki 20 004 eurų per metus, kas būtų apie – 1 667 eurų per mėnesį gaunamų gyventojų pajamų. Tuo tarpu Lietuvoje, tokio dydžio tarifas 2024 m. taikomas net iki 114 162 eurų per metus uždirbamoms gyventojų pajamoms, kas būtų net apie – 9 513,50 eurų per mėnesį gaunamų gyventojų pajamų. Tačiau verta atkreipti dėmesį ir į tai, jog esantis vidurinysis 23 proc. tarifas Latvijoje buvo skiriamas nemažoms mėnesinėms pajamoms, kas yra apie – 6 508,33 eurų per mėnesį gaunamų gyventojų pajamų. Todėl galime daryti išvadą, jog 2024 m. buvę GPM tarifai tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje buvo pakankamai panašūs, kadangi didžioji dauguma gyventojų buvo apmokestinami 23 proc. tarifu Latvijoje ir 20 proc. tarifu Lietuvoje. Žinoma, 3 proc. punktai yra pakankamai nemenkas skirtumas, tačiau mano manymu galima daryti išvadą, jog tiek Lietuvos, tiek Latvijos sistemos yra artimos vienai kitai. Be abejo, kalbant apie progresyvumą ir jo laipsniškumą, Latvija 2024 m. pasižymėjo stipresniu progresyvumo įgyvendinimu nei Lietuva, dėl taikomų 3 tarifų.

Žemiau pateikiama Lentelė Nr. 4, kurioje yra pateikiami tikslūs Lietuvos bei Latvijos GPM tarifų palyginimai priklausantys nuo gaunamų pajamų lygio 2025 metais.

Lentelė Nr. 4. Latvijos ir Lietuvos GPM tarifai 2025 m.

Latvija	
Pajamų lygis	Tarifas
Iki 8 775 EUR per mėnesį (iki 105 300 EUR per metus).	25,5%
Virš 8 775 EUR per mėnesį (virš 105 300 EUR per metus).	33%
Individuali veikla	
Taikomas proporcinis fiksuotas tarifas (nepakito).	20%

Lietuva	
Pajamų lygis	Tarifas
Iki 60 VDU (126 532,80 EUR per metus).	20%
Virš 60 VDU (126 532,80 EUR per metus).	32%
Individuali veikla	
Veiklai, nesusijusiai su laisvosiomis profesijomis (nepakito).	5%
Laisvosioms profesijoms (advokatai, notarai) (nepakito).	15%

Kaip matome iš pateiktos Lentelės Nr. 4, Latvija 2025 m. įgyvendino dviejų tarifų, 25 proc. ir 33 proc. įtvirtinimą, pašalinant iki tol buvusį vidurinį 23 proc. tarifą. Aukščiausias taikomas tarifas taip pat pakilo 2 proc. punktais, iki 33 proc., nuo prieš tai buvusio 31 proc. Verta atkreipti dėmesį ir tai, jog Latvija susimažino platesnį tarifų reglamentavimą pašalindama vieną iš jų ir užkeldama gaunamų pajamų per metus ribą. Mano nuomone, 2024 m. Latvijos GPM reglamentavimas ir taikomi tarifai buvo šiek tiek teisingesni progresyvumo prasme, nei šiuo metu, tai yra 2025 m., kadangi tiek vertikalusis, tiek horizontalusis lygybės principas taip buvo geriau įgyvendinti. Tačiau dabartinis reglamentavimas leis daugiau uždirbančius gyventojus apmokestinti didesniu procentu nei 2024 m., ir atitinkamai mažiau uždirbančius taip pat, bet ne tokiu dideliu kaip būtų buvę prieš tai gaunant virš 78 100 eurų sumos per metus ir ne žymiai daugiau nei 2024 m., jei jų pajamos nesiektų 78 100 eurų sumos per metus. Taip pat ekonomistų skaičiavimais toks 2025 m. GPM tarifų pakėlimas papildys Latvijos valstybės biudžetą 116,1 mln. eurų⁶², o tai mano manymu yra labai reikšminga suma dabartinėje Latvijos geopolitinėje situacijoje, kada kaip niekad anksčiau yra reikalingi pinigai gynybai.

Kita vertus, ekonomisto dr. doc. A. Bartkaus nuomone, 2025 m. Latvijoje GPM įgyvendintuose pokyčiuose galima įžvelgti ir tam tikrą kuriozą. Jo nuomone „žmonės, kurie uždirba labai daug, bet ne pasakiškai, t. y. tarp 1 677 eurų ir 6 508 eurų per mėnesį (6 tūkst. eurų yra didelė alga, bet ne tokia, kad žmogus jaustųsi milijardieriumi), 2024 m. jie už tą skirtumą mokėjo 23 proc., o 2025 m. moka ir mokės 25,5 proc. Viršijantys 6 508 eurus už viršijimą 2024 m. mokėjo 31 proc., o 2025 m. moka ir mokės 25,5 proc. Riba pakelta iki 8 775 eurų per mėnesį, nuo šios ribos bus 33 proc.“ Pasak dr. doc. A. Bartkaus, tai esminis

⁶² [interaktyvus] Lietuvos ryto naujienos. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2396088/estams-ir-latviams-didinant-mokescius-ekonomistas-ispeja-blogas-pavyzdys-uzkrečia>. [žiūrėta 2025 m. kovo 21 d.].

dalykas, kad pajamos tarp 6 508 ir 8 775 eurų bus apmokestinamos mažiau. Būtent šie momentai ir yra kurioziška – aiškino jis.

Prie svarbių, 2025 m. Latvijos įtvirtintų GPM pakeitimų, taip pat reikėtų paminėti ir numatytą papildomą 3 proc. tarifą pajamoms, viršijančioms 200 tūkst., eurų ribą per metus, atsižvelgiant į visas pajamas, įskaitant darbo užmokestį, metinėje mokesčių deklaracijoje nurodytas apmokestinamas pajamas iš kapitalo, autorinį atlyginimą ir apmokestinamas pajamas iš kapitalo prieaugio bei konkrečias neapmokestinamas pajamų rūšis, tokias kaip – asmens gauti dividendai ir dividendų ekvivalentai.⁶³ Verta paminėti, jog į mokesčio bazę neįtraukiamos kitos neapmokestinamos pajamos – išmokos darbuotojui, dovanos, pajamos iš nekilnojamojo turto, jeigu jos atitinka GPM įstatymo neapmokestinimo kriterijus. Mano manymu, šis 3 proc. taikomas papildomas tarifas pajamoms viršijančioms 200 tūkst. ribą yra nelabai tinkamas pavyzdys, kaip galėtų būti papildomai apmokestinami didesnes pajamas gaunantys gyventojai ir kaip tokiu atveju būtų įgyvendintas vertikalusis pajamų apmokestinimo principas, kadangi tokias pajamas Latvijoje uždirba itin mažas gyventojų skaičius, o tas skaičius kuris tokias pajamas ir uždirba, didelė tikimybė, jog pasirūpins tikrų pajamų slėpimu ir galiausiai nebus papildomai apmokestinti.

Apibendrinant galima teigti, kad Latvijos progresinis GPM modelis suteikia didesnę socialinę jautrumą nei Lietuvos sistema, tačiau dėl didesnių tarifų ir riboto NPD dydžio vidutinės pajamas gaunantys asmenys patiria panašią ar net didesnę mokesstinę naštą. Lietuva, palyginti, išlaiko švelnesnį progresyvumą, bet kartu ir mažesnę fiskalinį potencialą biudžeto pajamoms didinti.

4. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMA ESTIJOJE

Šiame magistriniame darbe trečiosios valstybės pasirinkimas yra Estija – viena iš trijų Baltijos regiono valstybių. Šiame darbe Estija taip pat nebus nuodugniai nagrinėjama kaip ir Latvija, kadangi darbo apimtis nėra labai didelė ir šios dvi valstybės šiame darbe pasirinktos tik kaip palyginamos dabartiniame GPM kontekste.

Estijos Respublika GPM sistemą reglamentuoja šiek tiek kitaip nei jos regiono kaimynės Lietuva ir Latvija. Estija remiasi proporcinio GPM metodo taikymu, kurį plačiau aptarinėjome šio darbo 1.3 skyriuje, kuriame buvo kalbėta apie egzistuojančius pajamų apmokestinimo metodus. Estija, kaip ir Lietuva, 2024 m. taikė 20 proc. GPM tarifą, tačiau jis buvo fiksuotas ir ne kintantis nepriklausomai nuo to, kokio dydžio pajamas tu kaip asmuo uždirbi. Taigi, estai priėmė kitokį GPM reglamentavimą, priešingai nei lietuviai ar

⁶³ [interaktyvus] Gyventojų pajamų mokesčio apžvalga. Prieiga per internetą: <https://taxsummaries.pwc.com/latvia/individual/taxes-on-personal-income>. [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].

latviai, kuriame skyrėsi tarifo taikymas nuo uždirbamų pajamų dydžio. Vėlgi, tokio apmokestinimo privalumus ir trūkumus aptarėme minėtame skyriuje, bet pernelyg plačiai nesikartojant, jis nėra vertinamas kaip pats teisingiausias ir neginčijamas metodas. Vieni ekonomistai sutaria, jog progresinis pajamų apmokestinimo būdas yra pats teisingiausias ir neginčijamas, o kiti su tuo nesutinka, sakydami jog toks metodas nėra pats naudingiausias valstybei ir nepriklausomai nuo to, kokias tu pajamas uždirbi, aukštas ar žemas, turi būti lygus prieš valstybę ir kitus piliečius ir tam įgyvendinti turi būti taikomas proporcinio metodo taikymas ir būtent toks metodo įgyvendinimas pasak ekonomistų ir ekspertų skatina ekonomikos augimą ir žmonių norą uždirbti didesnes pajamas.

Remiantis EY duomenimis⁶⁴, Estija 2025 m. įgyvendino daug visuotinių ir esminių mokesčių pakeitimų savo šalyje. Vyraujančiai dabartinei geopolitinei situacijai, Estijos valdžia priėmė sprendimus, kurie prisidės prie spartesnio gynybos stiprinimo ir tai padės pasiruošti galimai konfrontacijai su rusija. Estijoje, nuo 2025 m. buvo padidinti keletos mokesčių tarifai ir įvesti keli nauji mokesčiai: pirmasis jų – motorinių transporto priemonių mokestis nuo 2025 m. Antrasis, gynybos mokestis nuo 2026 m. Taipogi, be kitų pakeitimų, fizinių asmenų ir rezidentų investicinės sąskaitos sistema tapo palankesnė mokesčių mokėtojams, atsižvelgiant į investicijų sutelktinį finansavimą ir kriptovaliutų turtą. Taip pat, atsižvelgiant į pastarųjų metų šalies infliacinę aplinką, buvo padidintos įvairios neapmokestinamos darbdavių ribos. Taip pat, prie išvardintų mokesčių pakeitimų buvo pateikti platūs PVM įstatymo pakeitimai.⁶⁵

Taigi, GPM Estijoje nuo 2025 m. pakilo dvejais procentiniais punktais iki 22 proc. ir yra fiksuotas nepriklausomai nuo uždirbamų pajamų dydžio. Mokesčio tarifas ir jo taikomas lengvatas plačiau aptarsime kitame darbo skyriuje.

4.1. GPM OBJEKTAS IR MOKĖTOJAI

Kaip ir visose šalyse, taip ir Estijoje, mokesčiai reglamentuojami įstatymais. Estijos Respublikoje GPM reglamentuotinas pajamų mokesčio įstatyme⁶⁶, kurį galima rasti viešai prieinamoje svetainėje www.riigiteataja.ee. Pagal svetainėje pateiktus duomenis, galime matyti, jog šis įstatymas Estijoje priimtas 1999 m. gruodžio 15 d., o įsigaliojo 2000 m. sausio 1 d.

⁶⁴ [interaktyvus] Tax news in Estonia. Prieiga per internetą: <https://globaltaxnews.ey.com/news/2025-0186-estonia-significant-tax-changes-apply-in-2025-2026>. [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].

⁶⁵ [interaktyvus] Tax news in Estonia. Prieiga per internetą: <https://globaltaxnews.ey.com/news/2025-0186-estonia-significant-tax-changes-apply-in-2025-2026>. [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].

⁶⁶ [interaktyvus] Estijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/akt/120122024005?kuvaKohtulahendid=true>. [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].

Mokesčio objektas pagal Estijos pajamų mokesčio įstatymo 1 str. 1 d. reglamentuojamas kaip pajamų mokesčiu apmokestinamos mokesčių mokėtojo pajamos, iš kurių buvo atlikti įstatymų leidžiami atskaitymai.⁶⁷ Taip pat antroji dalis pažymi, jog fiziniui asmeniui, kuriam buvo suteiktos specialios išmokos apmokestinamos 48 str. numatytu pajamų mokesčiu.⁶⁸ Remiantis Ernst & Young⁶⁹ (toliau – EY) pasaulinės profesionalių paslaugų, teikiančios audito, mokesčių konsultavimo ir finansų patarimų paslaugas įmonės duomenimis, Estijoje gautos pajamos, mokesčių tikslais yra laikomos kaip pajamos, gautos iš visų pajamų šaltinių, įskaitant darbo užmokestį, pensijas, stipendijas, kapitalo prieaugį, loterijos prizus, honorarus, draudimo išmokas, išmokas iš pensijų fondo, nuomos mokesčių, autorinių atlyginimų, sukauptų palūkanų iš paskolų, vertybinių popierių, lizingo ar kitų skolinių įsipareigojimų ir kitų mokėjimų už suteiktas paslaugas. Tarp visų šių pajamų šaltinių yra ir nemažai išimčių, kuomet pajamos gautos iš išimties tvarka įtvirtintų šaltinių nėra apmokestinamos GPM tarifu. Kaip Lietuvoje, Latvijoje, taip ir Estijoje, individualia veikla užsiimančias asmenys GPM sumoka patys nuo gautų pajamų iš individualios veiklos vykdymo.⁷⁰

Pagal pajamų mokesčio įstatymo 2 str. 1 d., mokesčio mokėtoju apibūdinami visi fiziniai asmenys, rezidentai, sutartiniai investiciniai fondai, akcinės bendrovės ir juridiniai asmenys nerezidentai, gaunantys apmokestinamąsias pajamas.⁷¹ Antroji straipsnio dalis pažymi, kad pajamų mokesčio mokėtojai yra visi fiziniai asmenys darbdaviai, rezidentai, nerezidentai, juridiniai asmenys, turintys nuolatinę verslo vietą Estijoje, dirbantys kaip darbdaviai Estijoje, taip pat visos Estijos valstybės institucijos ir Estijos vietos valdžios institucijos, teikiančios apmokestinamąsias specialiąsias lengvatas.⁷² Taip pat, remiantis EY duomenimis, už GPM sumokėjimą yra atsakingi visi Estijos Respublikos rezidentai, uždirbantys GPM apmokestinamąsias pajamas pasauliniu mastu, tai yra nebūtinai dirbdami Estijoje. Ne rezidentai, yra atsakingi už GPM sumokėjimą tik tuo atveju jeigu jų pajamų šaltinis yra būtent Estijoje.⁷³ Taip pat, GPM sumokėjimo prievolę įgauna tie asmenys, kurie yra laikomi rezidentais, jei jie turi nuolatinę gyvenamąją vietą Estijoje arba jei jie gyvena

⁶⁷ Estijos Respublikos pajamų mokesčio įstatymas. 1 straipsnis 1 dalis.

⁶⁸ Estijos Respublikos pajamų mokesčio įstatymas. 1 straipsnis 2 dalis.

⁶⁹ „EY“ – Ernst & Young. Viena iš didžiausių pasaulyje profesinių paslaugų įmonių, teikianti audito, mokesčių konsultavimo ir verslo konsultacijų paslaugas.

⁷⁰ [interaktyvus] Income subject to tax. p. 427. Prieiga per internetą:

https://www.ey.com/en_gl/technical/tax-guides/worldwide-corporate-tax-guide. [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].

⁷¹ Estijos Respublikos pajamų mokesčio įstatymas. 2 straipsnis 1 dalis.

⁷² Estijos Respublikos pajamų mokesčio įstatymas. 2 straipsnis 2 dalis. Mokesčio mokėtojas.

⁷³ [interaktyvus] Income tax. Estonia. p. 427. Prieiga per internetą:

https://www.ey.com/en_gl/technical/tax-guides/worldwide-corporate-tax-guide. [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].

Estijoje bent 183 dienas per 12 nenutraukiamų mėnesių periodą. Visi fiziniai asmenys privalo informuoti mokesčių administratorių apie savo gyvenamąją vietą Estijoje arba tokios nebuvimą, pasikeitimą iki pateikdami mokesčių administratoriui specialią registracijos formą.⁷⁴

Kaip ir visose jau aptartose šalyse, taip ir Estijoje, individualia veikla užsiimantys asmenys taip pat privalo sumokėti GPM valstybei, tačiau kitoku tarifu, nei dirbantys pagal darbo sutartį. Registruotiems individualių įmonių savininkams pajamos, susijusios su savarankiška veikla ar verslumu, yra apmokestinamos pajamų ir socialinio draudimo mokesčiu. Fizinis asmuo, neregistruotas kaip individualios įmonės savininkas, gali atsidaryti verslo pajamų sąskaitą (banko sąskaitą kredito įstaigoje, kuri yra Europos ekonominės erdvės valstybė narė), skirtą verslo pajamoms apmokestinti. Į verslo pajamų sąskaitą pervestos pajamos, gautos pardavus prekes ar paslaugas, apmokestinamos verslo pajamų mokesčiu, kurio dydis yra pateikiamas žemiau esančioje Lentelėje Nr. 5.

Lentelė Nr. 5. Verslo pajamų mokesčio tarifas Estijoje 2024 m.

Apmokestinamos pajamos		
Viršijančios sumą	Neviršijančios sumos	Mokesčio tarifas
EUR	EUR	%
0	25 000	20
25 000	-	40

4.2. GPM TARIFAS IR LENGVATOS

Kaip ir buvo minėta ketvirtame skyriuje, Estijos Respublikoje yra taikomas proporcinis GPM tarifas. 2024 m. Estija taikė identišką GPM tarifą kaip ir Lietuva, tai yra 20 proc. tarifą nuo uždirbamų gyventojų pajamų. Tiesa, kaip ir 2025 m. taip ir 2024 m. Estija taikė proporcinį, tai yra fiksuotą GPM tarifą. Taigi, nuo 2025 m. Estija pakoregavo savo GPM tarifą jį padidindama nuo fiksuoto 20 proc. iki 22 proc.⁷⁵ Pasak dr. doc. A. Bartkaus, Estija pasirinko įgyvendinti tokį sprendimą dėl prastų valstybės finansinių

⁷⁴ [interaktyvus] Income tax. Estonia. p. 427. Prieiga per internetą: https://www.ey.com/en_gl/technical/tax-guides/worldwide-corporate-tax-guide. [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].

⁷⁵ [interaktyvus] Tax news in Estonia. Prieiga per internetą: <https://globaltaxnews.ey.com/news/2025-0186-estonia-significant-tax-changes-apply-in-2025-2026>. [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].

rezultatų. Kaip jis pats sakė žinių portale „šalies aruode pučia vėjai, biudžetas tuščias, o pinigų reikia viešosioms paslaugoms įgyvendinti. Tada priimi skausmingą sprendimą.“⁷⁶

Žemiau pateikiama Lentelė Nr. 6, kurioje yra pateikiami tikslūs Estijos bei Lietuvos GPM tarifai priklausantys nuo gaunamų pajamų lygio 2024 – 2025 metais.

Lentelė Nr. 6. Estijos ir Lietuvos GPM tarifai 2024 ir 2025 metais.

Estija		
Metai	Tarifas	Taikymo sąlygos
2024	20%	Taikomas visoms pajamoms, išskyrus reguliarius dividendus, kurie apmokestinami 7% tarifu.
2025	22%	Taikomas visoms pajamoms, įskaitant dividendus. 7% tarifas reguliariems dividendams panaikintas.
Individuali veikla		
2024	20%	Proporcinis fiksuotas tarifas.
2025	22%	Proporcinis fiksuotas tarifas.
Lietuva		
Metai	Tarifas	Taikymo sąlygos
2024	20%	Iki 60 VDU (114 162 EUR. per metus).
2024	32%	Virš 60 VDU (114 162 EUR. per metus).
2025	20%	Virš 60 VDU (126 532,80 EUR. per metus).
2025	32%	Virš 60 VDU (126 532,80 EUR. per metus).
Individuali veikla		
2024 – 2025	5%	Veiklai, nesusijusiai su laisvosiomis profesijomis (nepakito).

⁷⁶ [interaktyvus] Lietuvos ryto žinių naujienos. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2396088/estams-ir-latviams-didinant-mokescius-ekonomistas-ispeja-blogas-pavyzdys-uzkrečia>. [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].

2024 – 2025	15%	Laisvosioms profesijoms (advokatai, notarai) (nepakito).
-------------	-----	--

4.3. INVESTICINĖ SĄSKAITA

Kas yra investicinė sąskaita ir koks jos veikimo principas aptarėme šio darbo 2.4 skyriuje. Kaip Lietuvoje, taip ir Estijoje – viena iš taikomų netiesioginių GPM lengvatų yra įstatymiškai reglamentuojama investicinė sąskaita. Kadangi jos pobūdį ir vaidmenį finansinių priemonių atžvilgiu jau aptarėme, šiame skyriuje apžvelgsime kaip tokia investicinė sąskaita veikia būtent Estijoje ir ar ji yra kažkuo pranašesnė už Lietuvoje veikiančią investicinę sąskaitą.

Remiantis Estijos Respublikos pelno mokesčio įstatymo 17² str. kuris reglamentuoja investicinę sąskaitą Estijoje, pati pirmoji straipsnio dalis ir punktas pažymi, jog siekiant atidėti pelno mokesčio prievolę, finansinis turtas turi būti įgytas tik turint ir panaudojant pinigus investicinėje sąskaitoje.⁷⁷ Kaip matyti, tiek Lietuvoje, tiek Estijoje investicinės sąskaitos veikimo principas yra analogiškas – siekiant pasinaudoti mokestine lengvata ir turėti galimybę nemokėti mokesčių nuo uždirbto pelno, lėšų negalima laisvai išsiimti bet kuriuo metu. Tinkamas palyginimas galėtų būti komerciniuose bankuose siūlomos elektroninės taupomosios sąskaitos, kuriose kaupiamos lėšos ir gaunamos palūkanos (vidutiniškai nuo 1,2 iki 2 proc. per metus, priklausomai nuo banko). Šios lėšos gali būti atsiimamos bet kada, o metiniai mokesčiai sumokami tik deklaruojant gautas palūkanas metų pabaigoje. Tuo tarpu investicinės sąskaitos reikalavimas reinvestuoti lėšas, neapmokestinant tarpinių metinių pajamų, skatina gyventojus investuoti gautą grąžą toliau ir tokiu būdu didinti bendrą investicijų pelningumą.

2024 m. lapkričio 13 d. Estijos parlamentas priėmė pelno mokesčio ir pensijų kaupimo įstatymo pataisas, kurios pakeitė investicinės sąskaitos taisyklės į lankstesnės gyventojams ir labiau atitinkančias smulkiųjų investuotojų poreikius. Įstatymo pataisos leis pasinaudoti investicinės sąskaitos galimybėmis, tai yra investuoti į sutelktinį finansavimą ir kriptovaliutą, taip pat įgalins galimybę atsidaryti tokio tipo sąskaitas ne tik kredito, bet ir mokėjimo įstaigose, elektroninių pinigų, kitaip vadinamų kriptovaliutų piniginėse ir kitose investicinėse įmonėse.⁷⁸ Taigi, nuo 2025 m. sausio 1 d. į leidžiamo finansinio turto sąrašą taip pat bus įtraukta ir kriptovaliuta, įsigyta per licencijuotą kriptovaliutos paslaugų teikėją

⁷⁷ [interaktyvus] Estijos Respublikos pelno mokesčio įstatymo 17² straipsnio 1 dalis. Prieiga per internetą: https://www.riigiteataja.ee/akt/TuMS?utm_source=chatgpt.com. [žiūrėta 2025 m. balandžio 4 d.].

⁷⁸ [interaktyvus] Estonian Chamber of commerce and industry. Prieiga per internetą: https://www.koda.ee/en/news/important-changes-investment-account-rules-will-soon-take-effect?utm_source=chatgpt.com. [žiūrėta 2025 m. balandžio 4 d.].

arba leidėją, įgaliotą pagal MiCA reglamentą⁷⁹. Šiuo reglamentu (ES) 2023/1114 yra nustatomos vienodos taisyklės kriptoturto emitentams, kurie iki šiol nebuvo reglamentuojami kitais ES finansinių paslaugų aktais, ir paslaugų teikėjams, susijusiems su tokiu kriptoturtu. Būtent šis pakeitimas, įsigaliojantis nuo 2025 m. sausio 1 d. ir leidžia atidėti mokesčius už pelną, gautą parduodant ar keičiant reguliuojamą kriptovaliutą naudojant investicinę sąskaitą, taip pat leidžiant apskaityti ir patirtus tokių sandorių nuostolius. Taip pat verta paminėti ir tai, jog nuo 2025 m. į investicinių sąskaitų leidžiamo finansinio turto sąrašą taip pat bus įtrauktos ir obligacijos kurios apims tiek Estijos, tiek lygiavertės padengtas obligacijas, išleistas kitose ES valstybėse narėse, atitinkančias ES obligacijų direktyvoje nustatytas sąlygas.

Estijos mokesčių mokėtojams palankiausi pakeitimai įsigalioja bendra tvarka ir bus taikomi atgaline data, tai yra nuo 2024 m. sausio 1 d.

Apibendrinant, Estijos proporcinis modelis užtikrina administracinį paprastumą ir aiškumą, tačiau riboja valstybės galimybes vykdyti pajamų perskirstymą. Lyginant su Lietuva, Estijos sistema labiau skatina investicijas, tačiau mažiau prisideda prie socialinio teisingumo tikslų įgyvendinimo.

5. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMŲ VERTINIMAS

Šiame skyriuje vertinamos Lietuvos, Latvijos ir Estijos GPM sistemos, taikant keturis pagrindinius vertinimo kriterijus:

- Socialinis teisingumas – ar sistema proporcingai paskirsto naštą pagal pajamas;
- Administracinis paprastumas – kaip lengvai įgyvendinamas mokestis;
- Ekonominis efektyvumas – poveikis investicijoms ir darbo rinkai;
- Atitiktis ES rekomendacijoms – ar sistema dera su ES mokesčių politikos principais.

Visoje ekonominio ir teisinio pobūdžio literatūroje yra sutariama, jog svarbiausias mokesčių sistemos tikslas yra įgyvendinti jos paprastumą ir teisingumą mokesčio mokėtojų atžvilgiu. Paprastumo principas įgyvendinamas siekiant, kad mokesčių sistema būtų aiški jos dalyviams, kūrėjams, taip pat užtikrinant, kad sistemos administravimo ir mokestinių prievolių laikymosi kaštai būtų kiek įmanoma mažesni. Kaip ir buvo minėta šio darbo 2.3 skyriuje, tam, kad būtų įgyvendintas teisingumas, reikėtų užtikrinti, kad GPM reglamentavimas atitiktų du principus – horizontaliosios ir vertikaliosios lygybės principą.

⁷⁹ [interaktyvus] European crypto-assets regulation (MiCA). <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-crypto-assets-regulation-mica.html>. [žiūrėta 2025 m. balandžio 4 d.].

Lietuvos, Latvijos progresinio bei Estijos taikomo proporcinio GPM apmokestinimo įžvalgos ir iš jų išeinantys palyginimai yra ganėtinai skirtingi. Šios trys valstybės, esančios tame pačiame Baltijos regione, yra artimos geografiškai, kultūriškai bei istoriškai. Šalys esančios tame pačiame regione pasirinko taikyti nevienodą GPM apmokestinimo sistemą, todėl kiekvienos iš jų tokio mokesčio taikymo patirtis yra skirtinga ir vertinga, vertinant jas tarpusavyje. Žemiau pabandykime aptarti kiekvienos šalies atskirai taikomo metodo privalumus ir skirtumus.

Progresinio GPM metodo taikymas Lietuvoje ir Latvijoje

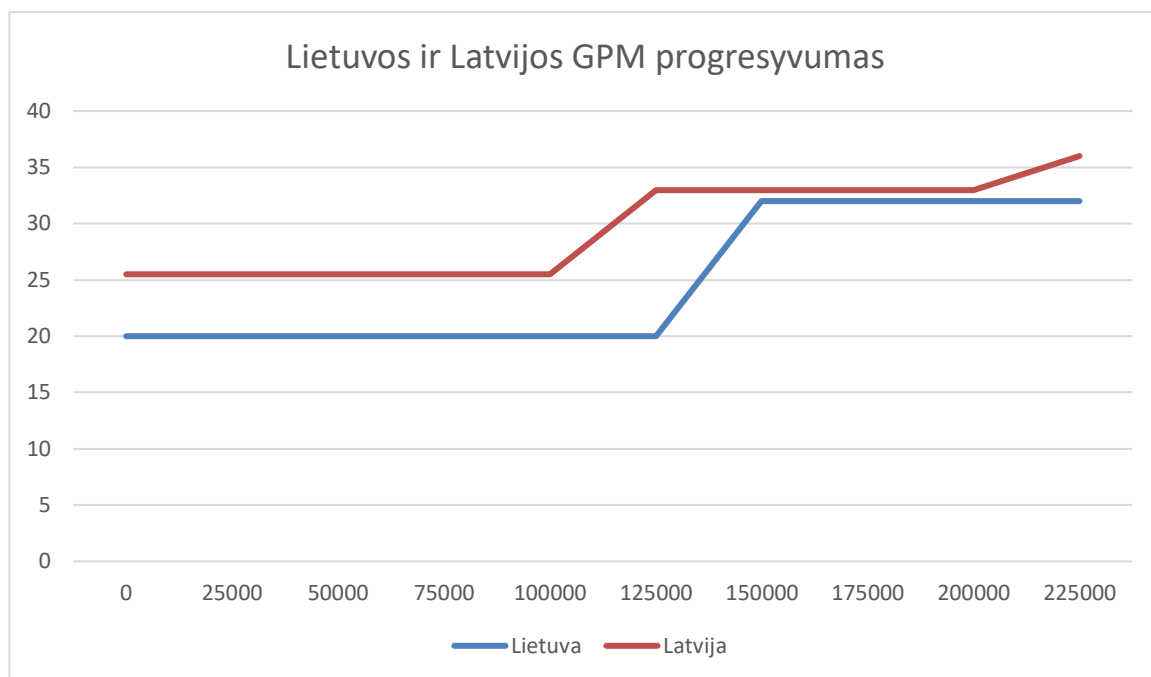
Lietuva ir Latvija taiko progresinius GPM tarifus, kurie didėja priklausomai nuo gaunamų pajamų dydžio. Šis modelis siekia užtikrinti didesnę teisingumą ta prasme, jog didesnes pajamas gaunantys asmenys sumoka didesnę mokesčių dalį valstybei. Ar tai yra teisinga, spręsti kiekvienam atskirai, tačiau mano manymu, tai yra vienas iš teisingesnių būdų tiek iš gyventojų, tiek iš valstybės perspektyvos.

Šiuo metu Latvijoje gyventojų pajamos yra apmokestinamos dvejais tarifais: 25,5 ir 33 proc. Autoriaus nuomone, nors šie tarifai ir atitinka progresyvumo principą, skirtumas tarp jų siekia tik 7,5 proc. punkto, o tai ir rodo mažesnę progresyvumo intensyvumą, palyginus su Lietuva ir 2024 m. Latvijos GPM reglamentavimu, kuomet buvo įteisinti treji tarifai. Iš šio darbo rezultatų autorius daro išvadą, kad toks siauras tarifų reglamentavimas ir papildomų tarifų „laiptelių“ nebuvimas rodo tai, kad Latvijos sistema šiuo metu yra gana „plokščia“ ir realių tarifų padidėjimą patiria tik palyginti nedidelė aukštas pajamas gaunančių gyventojų grupė. Taipogi Latvija nuo šių metų pradeda taikyti papildomą 3 proc. tarifą metinėms pajamoms viršijančioms 200 000 eurų ribą, tačiau autoriaus nuomone tai yra nereikšmingas dalykas, kadangi tokias pajamas Latvijoje uždirba itin mažas gyventojų skaičius. Kalbant apie individualios veiklos pajamas, jos Latvijoje apmokestinamos fiksuotu 20 proc. tarifu, nepriklausomai nuo uždirbamų pajamų kiekio, todėl šioje vietoje progresyvumas neatsispindi.

Nagrinėjant Lietuvos GPM per progresyvumo prizmę, taip pat matome, jog Lietuvos sistema reglamentuojama dvejais tarifais kaip ir Latvijoje – 20 ir 32 proc. Autoriaus nuomone toks 12 proc. punktų skirtumas leidžia teigti, kad Lietuvoje taikomas ribotas, bet aiškesnis progresinis pajamų apmokestinimo modelis, kuris didesnes pajamas apmokestina reikšmingai aukštesniu tarifu. Individuali veikla Lietuvoje ir jos apmokestinimas skiriasi tarifo dydžiu priklausomai nuo vykdomos veiklos rūšies, tačiau jis taip pat yra fiksuotas ir nekintantis nuo uždirbamų pajamų kiekio kaip ir Latvijoje.

Žemiau pateikiamas Lietuvos ir Latvijos GPM progresyvumas lygis. Kairėje matome mokesčio tarifą išreikštą procentais, o apačioje uždirbamas pajamas per metus.

Grafikas Nr. 1.

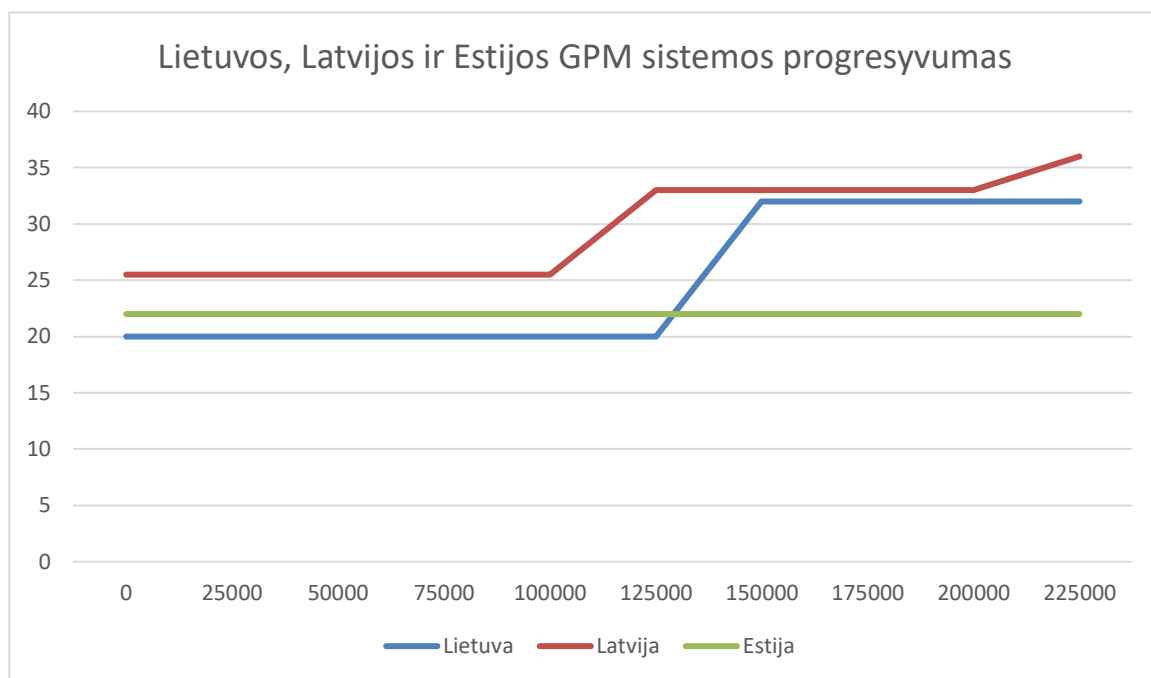
Matydami Lietuvos ir Latvijos progresyvumo sistemos grafiką, trumpai galime reziumuoti, jog Lietuvos GPM sistema, jos progresyvumas ir tarifų skirtumas yra aiškiau reglamentuotas nei Latvijoje.

Proporcinio GPM metodo taikymas Estijoje

Estija išsiskyrė iš likusių Baltijos regiono valstybių ir taiko pas save šalyje proporcinį GPM apmokestinimo metodą. Šis GPM modelis yra lengviau suprantamas ir įsisavinamas visuomenėje dėl jo paprastumo ir konkretumo, tačiau taip pat kaip ir progresinis apmokestinimo modelis gali būti kritikuojamas dėl tokių priežasčių kaip – mažesnio socialinio teisingumo taikymo ir nelygybės visuomenėje. Šis proporcinis apmokestinimo modelis neturi progresyvumo elementų, o tai leidžia lengviau administruoti surenkamą mokestį ir išvengti noro slopinti pajamų augimą dėl aukštesnių tarifų, ar išvykti svetur ir dirbti kitoje valstybėje.

Žemiau pateikiamas Lietuvos, Latvijos GPM progresyvumo lygis ir Estijos proporcinės sistemos atspindys grafike. Kairėje matome mokesčio tarifą išreikštą procentais, o apačioje uždirbamas pajamas per metus.

Grafikas Nr. 2.

5.1. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMŲ PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI

Sistemų vertinimas atliekamas pagal keturi pagrindinius kriterijus – socialinį teisingumą, administracinį paprastumą, ekonominį efektyvumą ir atitiktį ES rekomendacijoms. Žemiau pateikiama Lentelė Nr. 7, kurioje yra pateikiami konkretūs Lietuvos, Latvijos ir Estijos GPM mokesčio palyginamieji rodikliai.

Lentelė Nr. 7.

	LIETUVA	LATVIJA	ESTIJA
Mokesčio subjektas	- Nuolatiniai gyventojai. - Nenuolatiniai gyventojai.	- Nuolatiniai gyventojai. - Nenuolatiniai gyventojai.	- Nuolatiniai gyventojai. - Nenuolatiniai gyventojai.
Mokesčio objektas	- Visos nuolatinio gyventojų pajamos, kurių šaltinis yra Lietuvoje ir ne Lietuvoje. - Nenuolatinio Lietuvos gyventojų pajamos, kurio pajamos yra Lietuvoje.	- Visos nuolatinio gyventojų pajamos, kurių šaltinis yra Latvijoje ir ne Latvijoje. - Nenuolatinio Latvijos gyventojų pajamos, kurio pajamos yra Latvijoje.	- Visos nuolatinio gyventojų pajamos, kurių šaltinis yra Estijoje ir ne Estijoje. - Nenuolatinio Estijos gyventojų pajamos, kurio pajamos yra Estijoje.

Mokestinis laikotarpis	▪ Kalendoriniai metai.	▪ Kalendoriniai metai.	▪ Kalendoriniai metai.
Mokesčio bazė	▪ Su darbo santykiais susijusios, individualios veiklos, užsienyje gautos pajamos. ▪ Palūkanos, iš paskirstytojo pelno, iš nekilnojamojo turto, honoraro, sporto, atlikėjų veiklos, parduoto daikto, kompensacijų pajamos.	▪ Su darbo santykiais susijusios, individualios veiklos, užsienyje gautos pajamos. ▪ Palūkanos, iš paskirstytojo pelno, iš nekilnojamojo turto, honoraro, sporto, atlikėjų veiklos, parduoto daikto, kompensacijų pajamos.	▪ Su darbo santykiais susijusios, individualios veiklos, užsienyje gautos pajamos. ▪ Palūkanos, iš paskirstytojo pelno, iš nekilnojamojo turto, honoraro, sporto, atlikėjų veiklos, parduoto daikto, kompensacijų pajamos.
BVP⁸⁰	▪ 32 500 EUR / vienam gyventojui	▪ 26 600 EUR / vienam gyventojui	▪ 30 700 EUR / vienam gyventojui
NPD	▪ 540 EUR.	○ 510 EUR.	▪ 654 EUR.
Minimalioji mėnesinė alga	▪ 1038 EUR.	○ 740 EUR.	▪ 886 EUR.
VDU	▪ 2322,2 EUR.	○ 1167 EUR.	▪ 2007 EUR.
Investicinė sąskaita	▪ Yra.	○ Nėra.	▪ Yra.
Tarifas	▪ <60VDU – 20% ▪ >60 VDU – 32% ▪ Kiti – 15%, 5%.	▪ Pajamos iki 105 300 EUR. per metus – 25,5% ▪ Pajamos virš 105 300 EUR. per metus – 33% ▪ Papildomas 3% tarifas taikomas pajamoms, viršijančioms	▪ Bendras pajamų mokesčio tarifas – 22%. ▪ Kiti – 20%, 40%.

⁸⁰ [Interaktyvus] Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Prieiga per internetą: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/estonia_lt. [žiūrėta 2025 m. balandžio 8 d.].

		200 000 EUR. per metus ribą (įskaitant atlyginimą, dividendus, kapitalo pajamas).	
GPM modelis	▪ Progresinis	▪ Progresinis	▪ Proporcinis
Metinės GPM deklaracijos teikimo pradžia	Kiti kalendoriniai metai, einantys po mokestinio laikotarpio, vasario 15 d.	Kiti kalendoriniai metai, einantys po mokestinio laikotarpio, kovo 1 d. Jeigu metinės pajamos viršija 78 100 EUR., GPM deklaraciją galima pateikti nuo balandžio 1 d.	Kiti kalendoriniai metai, einantys po mokestinio laikotarpio, vasario 15 d.
GPM deklaracijos teikimo pabaiga	Kiti kalendoriniai metai, einantys po pajamų gavimo, gegužės 1 d.	Kiti kalendoriniai metai, einantys po pajamų gavimo, birželio 1 d. Jeigu metinės pajamos viršija 78 100 EUR., GPM deklaraciją reikia pateikti iki liepos 1 d.	Kiti kalendoriniai metai, einantys po pajamų gavimo, balandžio 30 d.
Permokėto GPM grąžinimo terminas	Kalendorinių metų, einančių po mokestinio laikotarpio, liepos 31 d.	Mokestis grąžinamas per tris mėnesius nuo metinės pajamų deklaracijos pateikimo dienos.	Kalendorinių metų, einančių po mokestinio laikotarpio, spalio 1 d.
GPM sumokėjimo terminas	Kalendorinių metų, einančių po mokestinio laikotarpio, gegužės 2 d.	Kalendorinių metų, einančių po mokestinio laikotarpio, birželio 23 d. Taip pat galima sumokėti trimis dalimis – iki birželio 23 d., liepos 23 d., rugpjūčio 23 d. Jeigu metinės pajamos viršija 78 100 eurų, mokestį galima sumokėti trimis dalimis – iki liepos 23 d., rugpjūčio 23 d., rugsėjo 23 d.	Kalendorinių metų, einančių po mokestinio laikotarpio, spalio 1 d.

Matydami pateiktą apibendrintą lentelę, galime lengviau palyginti, kuri sistema kurioje šalyje turi didžiausią potencialą reglamentavimo kontekste. Palyginimui pateikiama

Lentelė Nr. 8. kurioje ir atsispindi skirtingų apmokestinimo metodų taikymas ir jų privalumai bei trūkumai Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

Lentelė Nr. 8.

	Progresinis apmokestinimas (Lietuva ir Latvija)	Proporcinis apmokestinimas (Estija)
Modelio privalumai	▪ Didesnis socialinis teisingumas: gyventojai, uždirbantys daugiau, moka aukštesnį mokesčio procentą, o mažesnes pajamas gaunantys – mažesnį. ▪ Daugiau pajamų biudžetui: valstybė surenka daugiau lėšų iš aukštesnes pajamas gaunančių gyventojų. ▪ Skurdo ir pajamų nelygybės mažinimas.	▪ Paprasta ir aišku: pagrindinis tarifas – 22%, o papildomi tarifai taikomi tik tam tikroms pajamoms. ▪ Didesnis NPD: Estijoje – net 654 EUR. ▪ Mažesnė administracinė našta. ▪ Galimybė naudotis investicine sąskaita: taikoma Estijoje ir Lietuvoje (Latvijoje tokios galimybės nėra). ▪ Patrauklesnė sistema verslui ir didesnes pajamas gaunantiems. ▪ Neskatina dirbti svetur.
Modelio trūkumai	▪ Sudėtingesnė sistema: GPM tarifų įvairovė. Lietuvoje iki 60 VDU – 20%, virš 60 VDU – 32%. Latvijoje iki 105 300 EUR – 25,5%, virš šios ribos – 33%. ▪ Motyvacijos stoka: kai kuriuos žmones didesnis apmokestinimas gali atgrasyti nuo siekio uždirbti daugiau.	▪ Mažiau socialinio teisingumo: visi moka vienodą mokesčio procentą, nepriklausomai nuo pajamų dydžio. ▪ Didesnė mokesstinė našta mažesnes pajamas turintiems. ▪ Ribotos galimybės diferencijuoti mokesčius pagal žmonių pajamas.

	▪ Daugiau administracinių rūpesčių: tiek mokesčių mokėtojams, tiek institucijoms. ▪ Mažesnis NPD: Lietuvoje – 540 EUR, Latvijoje – 510 EUR. ▪ Gali paskatinti dirbti svetur.	
--	---	--

Trumpai apžvelgiant skirtingų GPM metodų taikymą, mano nuomone progresinė sistema yra labiau orientuota į socialinį teisingumą ir turėtų būti taikoma visose Baltijos šalyse, įskaitant ir Estiją. Toks reglamentavimo būdas padėtų sumažinti gyvenančių ir dirbančių asmenų nelygybę, skurdą ir leistų valstybei progresuoti ekonomiškai, taip surenkant daugiau pinigų iš asmenų, kurie gali sumokėti daugiau. Tuo tarpu proporcinio metodo taikymas yra žymiai paprastesnis metodas, galbūt verslui patrauklesnis ir reikalaujantis mažiau administracinio darbo.

Apibendrinant galima teigti, kad Latvijos modelis geriausiai užtikrina socialinį jautrumą, Estijos – paprastumą, o Lietuva bando derinti abu principus, tačiau kol kas susiduria su progresyvumo netolygumu.

6. GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO SISTEMOS TOBULINIMO GALIMYBĖS LIETUVOJE

6.1. DABARTINĖS GPM SISTEMOS TENDENCIJOS (2025 m.)

2025 m. vykstančios diskusijos dėl GPM keitimo yra viena iš didžiausių pastarųjų metų mokesčių reformų iniciatyvų, siekiančių subalansuoti valstybės gynybos poreikius ir socialinio teisingumo principus. Į diskusijas taipogi įtraukiami tokie mokesčiai kaip NT, PVM, pelno ir šiame darbe aptarinėjamas GPM. Aptarinėjama mokesčių reforma yra siejama su būtinybe didinti valstybės pajamas krašto apsaugos finansavimui. Kadangi šio magistrinio darbo tyrimo objektas yra GPM, aptarsime plačiau kas šiuo metu yra siūloma GPM kontekste ir kaip tai prisidėtų prie tokios sistemos tobulinimo.

Lietuvos GPM sistema pastaraisiais metais tapo viena iš dažniausiai aptariamų mokesčių reformos krypčių. Nors viešai deklaruojama, kad pokyčiai siekia didesnio teisingumo ir progresyvumo, kyla klausimas, ar siūlomos priemonės iš tiesų leis pasiekti šiuos tikslus, ar tik padidins mokesstinę naštą viduriniajai klasei ir surinks pinigus gynybai.

Kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose, Lietuvoje šiuo metu taikomi trys pagrindiniai GPM tarifai:

- 20 proc. – standartinis tarifas, taikomas darbo pajamoms neviršijančios 60 VDU sumos;
- 32 proc. – taikoma didesnėms pajamoms, viršijančioms 60 VDU ribą;
- Tam tikroms pajamų rūšims taikomi mažesni (5 proc., 15 proc.) tarifai.

FM pristatytuose reformos pasiūlymuose numatoma, kad nuo 2026 m. bus įteisintas tarpinis 25 proc. GPM tarifas gyventojams, uždirbantiems nuo 82 963 iki 138 270 eurų per metus. Taip pat 20 proc. tarifu bus apmokestintos gaunamos pajamos neviršijančios 36 VDU, t.y. 82 962 eurų per metus ir 32 proc. bus apmokestinti asmenys viršijantys 60 VDU ribą. Iš pirmo žvilgsnio tai atrodo kaip siekis sustiprinti progresyvumo principą – didesnes pajamas gaunantys asmenys prisidėtų daugiau prie biudžeto pajamų surinkimo, ypač krašto gynybos poreikiams.⁸¹ Tačiau išsamiau įvertinus, ši priemonė gali turėti priešingą efektą.

Pagal dabartinius skaičiavimus, įvedus tarpinį 25 % tarifą, kartu su socialinio draudimo (VSD ir PSD) įmokomis, efektyvi mokesčių našta šiai pajamų grupei siektų apie 44,5 proc., o tai reikšmingai sumažintų šių asmenų motyvą didinti pajamas ar investuoti į kvalifikaciją.⁸² Tuo tarpu asmenys, uždirbantys virš 60 VDU per metus, ir toliau mokėtų 32 proc. GPM, bet jiems jau nebebūtų taikomos socialinio draudimo įmokos. Tokiu atveju jų bendra mokesčių našta faktiškai sudarytų apie 39 %, t. y. mažiau nei vidutinės pajamas gaunantiems gyventojams.

Tai suponuoja išvadą, kad siūloma reforma, nors formaliai orientuota į progresyvumą, praktiškai gali sukurti regresinį efektą, kai vidurinės klasės apmokestinimas tampa didesnis nei aukštas pajamas gaunančių gyventojų. Tokia disproporcija kelia abejonių dėl mokesčių teisingumo ir socialinio balanso principų įgyvendinimo ir mano manymu nėra iki galo apgalvota ir paruošta finansiškai bei įstatymiškai protingai.⁸³

⁸¹ [interaktyvus] LRT. *Kaip pajamų apmokestinimas keičiasi dirbantiems individualiai*. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2605830/lrt-trumpai-kaip-pajamu-apmokestinimas-keiciasi-dirbantiesiems-individualiai?srltid=AfmBOooeCT1WGP3l2OD4heNY5XKhZUtWjhXulmg5Kc-IRHkkF5aPj6wO>. [Žiūrėta 2025 m. lapkričio 1 d.].

⁸² [interaktyvus] Teise.pro. *Mokesčių reforma 2026: kokie pokyčiai laukia?* Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2025/07/22/mokesciu-reforma-2026-kokie-pokyciai-laukia/>. [Žiūrėta 2025 m. spalio 26 d.].

⁸³ [interaktyvus]. Grant Thornton Baltics. *Mokesčių reformos apžvalga 2025 – 2026, 2025-06-26*. Prieiga per internetą: <https://www.grantthornton.lt/izvalgos/2026-m.-mokesi-reforma.-priimt-pakeit-apvalga-2026-06-26/>. [Žiūrėta 2025 m. spalio 23 d.].

6.2. AR TIKRAI SIEKIAMA TOBULINIMO, AR TIESIOG DIDINAMOS PAJAMOS GYNYBAI?

Nors oficialiai skelbiama, kad siūlomos GPM reformos yra skirtos sistemos „tobulinimui“, faktiškai jos daugiausia orientuotos į biudžeto pajamų didinimą, siekiant užtikrinti ilgalaikį gynybos finansavimą. Tai savaime nėra neigiamas tikslas – saugumo aplinkos pokyčiai reikalauja didesnių finansinių išteklių, tačiau kyla klausimas, ar šių priemonių našta paskirstoma proporcingai ir teisingai, tai yra apmokestinant šalyje dirbančius žmonės papildomai. Mano manymu, biudžeto surinkimui turėtų būti naudojamos kitokios priemonės, kaip papildomas įmonių investicijų pritraukimas, vykdoma platesnė prekyba taip surenkant daugiau pelno bei PVM mokesčio.

Pagal 2014 m. Velso gynybos investicijų įsipareigojimą, NATO sąjungininkės susitarė, kad mažiausiai 20 proc. gynybos biudžeto turi būti skiriama karinės įrangos modernizavimui ir su tuo susijusiems moksliniams tyrimams bei plėtrai. Šis rodiklis laikomas esminiu modernizacijos masto ir tempo matu – kai išlaidos nesiekia šio lygio, didėja rizika, kad karinė įranga pasens, o technologinis atotrūkis tarp sąjungininkių didės. Tuo tarpu 2025 m. Hagoje vykusiame NATO viršūnių susitikime valstybės narės papildomai įsipareigojo iki 2035 m. kasmet skirti bent 5 proc. BVP gynybos ir saugumo poreikiams, iš kurių ne mažiau kaip 3,5 proc. būtų nukreipiama pagrindiniams gynybos pajėgumams stiprinti, o iki 1,5 proc. – infrastruktūros apsaugai, kibernetinei gynybai, inovacijoms ir atsparumo priemonėms.⁸⁴ Šis sprendimas, nors ir orientuotas į kolektyvinės gynybos stiprinimą, reiškia, kad kiekviena sąjungininkė, tarp jų ir Lietuva, privalės užtikrinti žymiai didesnę nacionalinę finansinę indėlį į gynybos sistemą. Nacionaliniu lygmeniu tai reiškia, kad papildomas gynybos finansavimas dažniausiai bus užtikrinamas per mokesčių politikos priemones, ypač per GPM reformą ir kitus tiesioginius mokesčius. Tai leidžia kelti klausimą, ar dabartiniai mokesčių pokyčiai Lietuvoje iš tiesų yra sisteminio tobulinimo dalis, ar veikia fiskalinio perskirstymo priemonė, skirta trumpalaikiam biudžeto pajamų padidinimui. Tokio pobūdžio sprendimai gali būti laikomi fiskaliniu centralizavimu, kai vietoje struktūrinių mokesčių sistemos sprendimų pasirenkamas paprastas būdas – didinti tarifus arba įvesti naujus mokesčius. Mano manymu, tokia kryptis nėra tvarus tobulinimas, nes:

- Ji nepalengvina administracinės naštos mokesčių mokėtojui;
- Neskatina ekonominio augimo ar inovacijų;

⁸⁴ NATO. *Funding NATO*. Prieiga per internetą: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm?utm_interaktyvus. [Žiūrėta 2025 m. spalio 15 d.].

- Stiprina regresinius elementus, kai vidutinės pajamos gaunantys asmenys moka proporcingai daugiau nei didelės pajamos turintys.

Todėl vis dažniau keliama abejonė, ar dabartinė GPM reforma tikrai siekia ilgalaikio tobulinimo, ar yra trumpalaikė fiskalinė priemonė, skirta surinkti lėšas gynybos reikmėms. Nors finansinis įnašas į gynybą yra būtinas siekiant užtikrinti šalies saugumą, šių priemonių poveikis socialiniam teisingumui ir ekonominiam aktyvumui turi būti vertinamas itin atsargiai ir mano manymu toks būdas surinkti pinigus gynybai nėra pats sveikiausias valstybės gerovei.

6.3. NUMATOMI POKYČIAI NUO 2026 M. IR GALIMAS POVEIKIS

Pagal FM viešai pristatytus planus, nuo 2026 m. numatoma:

- Įteisinti tarpinį 25 proc. GPM tarifą pajamoms neviršijančioms 82 962 eurų per metus;
- Apmokestinti visas gyventojų gautas visų rūšių pajamas jas sumuojant;
- Suvienodinti individualios veiklos apmokestinimą (siekiant mažinti skirtumus tarp darbo santykių ir savarankiškos veiklos);⁸⁵

Mano manymu, šie pokyčiai gali sukelti kelias reikšmingas problemas, tokias kaip:

- Darbo jėgos konkurencingumo mažėjimas. Didėjant efektyviems mokesčių tarifams, mažėja aukštos kvalifikacijos darbuotojų motyvacija likti Lietuvoje, o tai gali skatinti emigraciją į šalis, kuriose apmokestinimas yra palankesnis (pvz., Estiją ar Airiją).
- Vidurinės klasės apmokestinimo paradoksas. Siūloma sistema iškreipia progresyvumą – mažesnes pajamas gaunantys asmenys faktiškai moka daugiau nei aukštesnes, kai įtraukiami visi privalomi mokesčiai.
- Apmokestinti pagal individualią veiklą dirbančius asmenis taip pat, kaip ir dirbančius pagal darbo sutartį, nėra teisinga, kadangi asmenys, vykdantys individualią veiklą, yra savo pačių „darbdaviai“ ir neturi tos pačios socialinės apsaugos, kurią gauna pagal darbo sutartį dirbantys asmenys.
- Ekonominės paskatos silpnėjimas. Didesnė mokesstinė našta riboja vartojimą ir investicijas, o tai gali turėti neigiamą poveikį BVP augimui.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 pakeitimo įstatymas Nr. XV-343, 2025-06-26. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/99d16c60529c11f0a19dcea0bcc863ad>. [Žiūrėta 2025 m. spalio 23 d.].

6.4. SIŪLAMOS TOBULINIMO KRYPTYS

Mano nuomone, Lietuvos GPM sistemą galima tobulinti ne tik didinant tarifus, bet ir optimizuojant struktūrą bei taikymo logiką:

- Supaprastinti GPMI struktūrą – šiuo metu įstatyme egzistuoja per daug išimčių, taikomų lengvatų kurios mažina sistemos skaidrumą;
- Užtikrinti realų progresyvumą – jei siekiama didesnio socialinio teisingumo, mokesčių tarpai turi būti nuoseklūs, be regresinių efektų;
- Didinti NPD reikšmę, kaip priemonę mažinti mažas pajamas gaunančių asmenų našta;
- Skatinti investicijas, sekant Estijos modeliu, kuris numato palankesnes sąlygas kapitalo pajamoms ir investicinei sąskaitai.
- Vykdyti įvairią prekybą, eksportą ir skatinti žmonės „palikti“ pinigus Lietuvoje.

Mano nuomone, GPM sistemos tobulinimo procesas turėtų būti grindžiamas laipsnišku, empiriškai pagrįstu pokyčių diegimu, išlaikant aiškų balansą tarp biudžeto tvarumo ir gyventojų mokestinės naštos, o ne elementariu mokesčio tarifo padidinimu iki galo neįsigilinus kaip jis paveiks pajamas gaunančius valstybės piliečius.

6.5. APIBENDRINIMAS

Apibendrinant galima teigti, kad nors 2025 – 2026 m., GPM pokyčių diskusijos grindžiamos gynybos finansavimo poreikiu, siūloma sistema kelia abejonių dėl tikrojo „tobulinimo“ tikslo. Didėjanti vidurinės klasės mokestinė našta, netolygus progresyvumo taikymas ir ribotas poveikis ekonomikos augimui rodo, kad Lietuvoje labiau vyksta fiskalinio surinkimo optimizavimas, o ne sisteminis GPM modernizavimas.

Galima teigti, kad nors gynybos finansavimas yra objektyviai būtinas, jo užtikrinimas neturėtų vykti mažinant ekonominį aktyvumą ir socialinį teisingumą, o GPM reforma turėtų būti orientuota į ilgalaikį balansą tarp valstybės poreikių ir mokesčių mokėtojų galimybių.

Taip pat, mano manymu, papildomas lėšas Lietuvos gynybai reikėtų rinkti ne iš labiausiai pažeidžiamų gyventojų, gaunančių elementarų darbo užmokestį, o, pavyzdžiui, iš didžiųjų pramonės, tarptautinės logistikos, telekomunikacijų ir bankų sektoriuose veikiančių įmonių, kurių pelnai sparčiai auga, nustatant procentinį įnašą nuo jų gaunamų pajamų gynybai. Taipogi Lietuva galėtų aktyviai siekti, jog NATO ir ES gynybos tiekėjai kurtų gamybos linijas mūsų šalyje, panašiai kaip jau padaryta su Vokietijos milžine

„Rheinmetall“. Tokios investicijos suteiktų reikšmingos naudos valstybei, nes jos generuotų naujas ir gerai apmokamas darbo vietas, be kita ko pelno mokesčių ir eksporto pajamas. Būtent šioje vietoje svarbiausias dalykas yra tas, jog tai būtų ne trumpalaikis pajamų užtikrinimas į biudžetą, o su tęsine perspektyva ateityje gauti didelės lėšos į biudžetą.

Mano nuomone, Lietuva neturėtų susitelkti vien į mokesčių didinimą savo gyventojams, nes tai realiai užtikrintų tik labai nedidelę papildomų lėšų dalį. Vietoje to, reikėtų koncentruotis į ekonomikos plėtrą ir aktyvų bendradarbiavimą su užsienio valstybėmis bei investuotojais, ypač gynybos ir aukštos pridėtinės vertės turinčiuose sektoriuose. Mano nuomone, Lietuva turi tam reikiamų gebėjimų, žmogiškųjų išteklių, infrastruktūros ir strateginės padėties, todėl didesnės pastangos pritraukti užsienio kapitalą ir kurti naujus projektus duotų gerokai daugiau naudos ir gynybai, ir visos valstybės gerovei.

IŠVADOS

1. Išnagrinėjus ES, Lietuvos ir pasirinktų užsienio valstybių GPM apmokestinimo modelius, nustatyta, kad ES dominuoja progresinio apmokestinimo sistema. Aukštesni GPM tarifai dažniausiai būdingi valstybėms, kuriose akcentuojamas pajamų pasiskirstymas ir viešųjų paslaugų finansavimas. Tuo tarpu Lietuvoje ir Latvijoje taikoma progresinė, o Estijoje – proporcinė GPM sistema. Progresinis modelis išnagrinėtoje literatūroje dažnai vertinamas kaip socialiai teisingesnis, nes padeda mažinti pajamų nelygybę, tačiau kartu pasižymi didesniu administraciniu sudėtingumu. Priešingai, proporcinis modelis, nors ir laikomas paprastesniu ir lengviau valdomu, tačiau mažiau prisideda prie socialinės apsaugos sistemos finansavimo bei valstybės pajamų stabilumo. Darbo metu pastebėta, jog nemaža dalis ekspertų kritikuoja progresyvų apmokestinimą kaip veiksnį, galintį skatinti šešėlinę ekonomiką ir demotyvuoti gyventojus didinti pajamas. Tokiu požiūriu grįsta proporcinė sistema, kai taikomas vieningas tarifas, kai kurių specialistų laikoma labiau tinkama mažoms, atviroms ekonomikoms, tokioms kaip Lietuva, kur svarbu skatinti darbo jėgos išsaugojimą ir investicijų pritraukimą.
2. Palyginus Lietuvos GPM sistemą su kitų pasirinktų užsienio valstybių – Estijos ir Latvijos – modeliais, nustatyta, kad šios sistemos šiek tiek skiriasi esminiais aspektais: mokesčio mokėtojo apibrėžimu, taikomais tarifais, NPD taikymo principais bei pačiu mokesčio modeliu. GPM, kaip tiesioginis pajamų mokestis, pasižymi dideliu jautrumu tiek ekonomikos, tiek gyventojų elgsenos pokyčiams, todėl jo struktūra ir taikymo logika turi būti itin gerai apgalvota. Autoriaus nuomone, šiuo metu Lietuvoje taikoma GPM sistema yra palyginti neblogai subalansuota – tačiau tikrai ne iki galo. Tačiau iš dalies galime teigti, jog lyginant su Latvijos ir Estijos modeliais, Lietuvos sistema šiuo metu atrodo labiausiai orientuota į abipusę naudą – tiek valstybės biudžetui, tiek dirbančiajam gyventojui.
3. Analizuojant GPM sistemos tobulinimo bei mokestinės naštos mažinimo galimybes Lietuvoje, galima daryti išvadą, kad yra būtinas tam tikrų esamų mechanizmų supaprastinimas ir efektyvesnis pajamų apmokestinimas. Taip pat bendroji išvada būtų tokia, jog Lietuva turėtų labiau fokusuotis į ekonomikos plėtrą ir užsienio investicijų pritraukimą, nes būtent tai gali užtikrinti žymiai didesnes ir tvaresnes pajamas gynybai, nei GPM mokesčio pertvarka.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2023 m. gegužės 31 d. reglamentas (ES) 2023/1114 dėl kriptoturto rinkų.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinojo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas (1996), *Valstybės žinios*, 11-285.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998 m. spalio 9 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo 13 str. pirmosios dalies 2 punkto ir šio straipsnio antrosios dalies atitikimo LR Konstitucijai”.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2002), *Valstybės žinios*, 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (2002), *Valstybės žinios*, 73-3085.
5. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio komentaras (2002), *VMI prie FM 2016-07-11 raštu Nr. (18.18-31-1E)RM-19721*).
6. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 63-2243.
7. Lietuvos Respublikos viešojo sektoriaus atskaitomybės įstatymas (2007), *Valstybės žinios*, 77-3046.
8. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 pakeitimo įstatymas Nr. XV-343, 2025-06-26. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/99d16c60529c11f0a19dcea0bcc863ad>.
[Žiūrėta 2025 m. spalio 23 d.].

Latvijos Respublikos teisės aktai

1. Latvijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (1993), *Latvijos žurnals*, 22/23.

Estijos Respublikos teisės aktai

1. Estijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (1999), RT I, 2024-12-20, 5.

Specialioji literatūra

1. Sudavičius, B. ir Endrijaitis, M. (2020). *Viešųjų finansų teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Vilniaus Univesiteto leidykla.
2. Medelienė, A. ir Sudavičius, B. (2011). *Mokesčių teisė*. Vadovėlis. Vilnius: VĮ Registrų centras.
3. Montvidas, M. (2023). *Pajamų sąvoka ir pripažinimas gyventojų apmokestinimo kontekste: teoriniai pagrindai ir praktinės problemos*. [Interaktyvus], Vilniaus Universiteto leidykla. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/download/34065/32545/86347>. [žiūrėta 2025 m. kovo 5 d.].
4. Barrios, S., I-Tamošiūnė, V., Maftai, A., Narazani, E., Varga, J. (2020). *Progressive Tax Reforms in Flat Tax Countries*. [Interaktyvus], Routledge Taylor & Francis Group. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/00128775.2019.1671201?needAccess=true>. [žiūrėta 2025 m. balandžio 5 d.].
5. Bikas E., Subačienė R., Astrauskaitė I., Keliuotytė-Staniulėnienė G. (2014). *Evaluation Of the Personal Income Progressive Taxation and the Size of Tax-Exempt Amount in Lithuania*. [žiūrėta 2025 m. balandžio 7 d.].
6. Kuodis, R., (2008). *Lietuvos ekonomikos transformacija 1990-2008 metais: etapai ir pagrindinės ekonominės politikos klaidos*. [Interaktyvus], Lietuvos Bankas. Prieiga per internetą: http://elibrary.lt/resursai/DB/LB/LB_pinigu_studijos/2009_02/Raimondas_Kuodis.pdf. [žiūrėta 2025 m. kovo 14 d.].
7. Tamašauskienė, Z., Žadvidaitė, A., (2011). *Mokesčių sistemos Lietuvoje kitimo įtakos biudžeto pajamoms ekonominis vertinimas*. [Interaktyvus], Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:6104365/6104365.pdf>. [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
8. Novošinskienė, A., Savickienė, J., (2008). *Mokesčių naštos tyrimas Lietuvoje*. [Interaktyvus], Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367187739435/J.04~2008~1367187739435.pdf>. [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].
9. Melnykaite, M., Ramanauskaite, A. (2013). [Interaktyvus], *Progresinio gyventojų pajamų apmokestinimo įvedimo Lietuvoje vertinimas. Buhalterinės apskaitos*

teorija ir praktika. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/76454>.
[žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].

Teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (2010). *Oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos (1993 – 2009)*. Vilnius, p. 1050, p. 1070.
2. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. vasario 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eP-7-968/2022.
3. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. sausio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-20-575/2025.
4. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. gruodžio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-3099-968/2021.
5. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. birželio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-822-575/2018.

Kiti šaltiniai

1. Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2023). [Interaktyvus] Prieiga per internetą:
[https://finmin.lrv.lt/public/canonical/1727936552/23726/Ataskaita%202023%20met%C5%B3%20\(LT\).pdf](https://finmin.lrv.lt/public/canonical/1727936552/23726/Ataskaita%202023%20met%C5%B3%20(LT).pdf). [žiūrėta 2025 m. vasario 19 d.].
2. [interaktyvus] Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2025). Prieiga per internetą: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://finmin.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/10/jLvFYwJzV6E.pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://finmin.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/10/jLvFYwJzV6E.pdf). [žiūrėta 2025 m. spalio 25 d.].
3. Valstybinė mokesčių inspekcija. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.vmi.lt/evmi/vmi-istorija>. [žiūrėta 2025 m. vasario 20 d.].
4. [interaktyvus] Europos Komisijos. Mokesčiai Europoje duomenų bazėje v4. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search. [žiūrėta 2025 m. spalio 26 d.].
5. [interaktyvus] PwC. Pasaulinės mokesčių suvestinės. Prieiga per internetą: <https://taxsummaries.pwc.com/>. [žiūrėta 2025 m. spalio 26 d.].
6. European Commission (2025). Taxation Trends in the European Union.
7. OECD (2024). Tax Policy Review: Baltic States.

8. GPM lengvatos pokyčiai: ką svarbu žinoti? [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://blog.swedbank.lt/pensija/gpm-lengvatos-pokyciai-ka-svarbu-zinoti>. [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].
9. Valstybinė mokesčių inspekcija. 2024 m. 1 VDU – 1 902,70 Eur. (2025 m. didėja 206,18 Eur. – 2 108,88 Eur.). [Interaktyvus] Prieiga per internetą: https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/391071/GPMĮ_PAKEITIMAI_2025_02_11.pdf/15a060dd-c6f9-c905-5209-3fb668f117f8?t=1739176284472. [žiūrėta 2025 m. vasario 26 d.].
10. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/mokesciai/pagrindiniai-mokesciai/gyventoju-pajamu-mokestis/>. [žiūrėta 2025 m. vasario 26 d.].
11. Latvijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/doc.php?id=56880>. [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
12. Gyventojų pajamų mokesčio apžvalga. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://taxsummaries.pwc.com/latvia/individual/significant-developments>. [žiūrėta 2025 m. kovo 9 d.].
13. Lietuvių kalbos žodynas. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/?zodis=progresyvus&id=22278380000>. [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].
14. Valstybinė mokesčių inspekcija. 60 VDU – 114 162 Eur. (2024 m.). [interaktyvus] Prieiga per internetą: https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/391071/GPM%C4%AE_PAKEITIMAI_2025_02_11.pdf/15a060dd-c6f9-c905-5209-3fb668f117f8?t=1739176284472. [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].
15. Lietuvos ryto naujienos. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2396088/estams-ir-latviams-didinant-mokescius-ekonomistas-ispeja-blogas-pavyzdys-uzkrecia>. [žiūrėta 2025 m. kovo 21 d.].
16. Gyventojų pajamų mokesčio apžvalga. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://taxsummaries.pwc.com/latvia/individual/taxes-on-personal-income>. [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].
17. Estijos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/akt/120122024005?kuvaKohtulahendid=true>. [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].

18. Income subject to tax. p. 427. [Interaktyvus] Prieiga per internetą:
https://www.ey.com/en_gl/technical/tax-guides/worldwide-corporate-tax-guide.
 [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].
19. Tax news in Estonia. [Interaktyvus] Prieiga per internetą:
<https://globaltaxnews.ey.com/news/2025-0186-estonia-significant-tax-changes-apply-in-2025-2026>. [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
20. Lietuvos ryto žinių naujienos. [Interaktyvus] Prieiga per internetą:
<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2396088/estams-ir-latviams-didinant-mokescius-ekonomistas-ispeja-blogas-pavyzdys-uzkrecia>. [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
21. Oficiali Europos Sąjungos svetainė. [Interaktyvus] Prieiga per internetą:
https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/estonia_lt. [žiūrėta 2025 m. balandžio 8 d.].
22. EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://kt.gov.lt/lt/apie-mus/tarptautinis-bendradarbiavimas/ebpo-ekonominio-bendradarbiavimo-ir-pletros-organizacija>. [žiūrėta 2025 m. balandžio 3 d.].
23. Lietuvos banko darbo pajamų apmokestinimo progresyvumas EBPO valstybėse. [Interaktyvus] Prieiga per internetą:
https://www.lb.lt/lt/media/force_download/?url=%2Fuploads%2Fdocuments%2Ffiles%2Fmusu-veikla%2Fekonomikos-analize-prognozes%2FLEA_2018-06_LT_PRIEDAS4.pdf. [žiūrėta 2025 m. balandžio 3 d.].
24. OECD Taxing Wages 2025 - Country notes: Lithuania. [interaktyvus].
https://www.oecd.org/en/publications/taxing-wages-2025-country-notes_d1a67ac1-en/lithuania_f6df36d1-en.html.
25. Determinants of top personal income tax rates in 19 OECD countries, 1981–2018. [interaktyvus]. <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-public-policy/article/determinants-of-top-personal-income-tax-rates-in-19-oecd-countries-19812018/7423D1E9E4594739B24569BA5E034C7D?> Cit.
 „Aukščiausias gyventojų pajamų mokesčio (GPM) tarifas yra matomas šiuolaikinės mokesčių/socialinės gerovės valstybės elementas ir geras mokesčių sistemos progresyvumo rodiklis.“
26. Magda Wiśniewska-Kuźma. University of Białystok. Does tax progressivity affect personal income tax Revenue? Prieiga per internetą:
<https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/handle/11320/18345>.

**Lietuvos gyventojų apmokestinimo GPM sistema ir
jos palyginimas Europos Sąjungoje**

Algimantas Žilionis

GPM sistema yra svarbi kiekvienos valstybės biudžeto sudėdamoji dalis. Šiame magistriniame darbe analizuojama bendrai ES, plačiau Lietuvos, Latvijos ir Estijos GPM sistemų specifiką, stuktūrą, privalumai bei trūkumai. Atliktas valstybių palyginimas parodė, kad Lietuva ir Latvija taiko progresinį GPM modelį, o Estija – proporcinį. Taip pat darbo apimtyje nustyta, kad progresinis GPM apmokestinimo modelis pasižymi didesniu socialiniu teisingumu visuomenėje, tačiau yra sudėtingesnis administruoti, tuo tarpu proporcinis GPM apmokestinimo modelis yra paprastesnis, tačiau mažiau prisideda prie valstybės gerovės plėtojimo, ekonomikos vystymo.

Valstybių palyginimas GPM prasme atskleidė esminius skirtumus tarp šalių taikomo NPD, investicinės sąskaitos buvimo ir nebuvimo ir taikomų tarifų skirtumų.

Tyrimo rezultatai taip pat rodo, kad Lietuvos GPM sistema galėtų būti tobulinama per neapmokestinamų pajamų sąrašo mažinimą, viso tipo pajamų suminių skaičiavimą, konsolidavimą ir NPD didinimą. Išanalizavus visus trijų Baltijos šalių GPM taikymo aspektus, prieita išvados, jog nėra vieningos ir teisingos GPM reglamentavimo sistemos, visos turi savų privalumų ir trūkumų, tačiau ir taip pat visos gali būti tobulinamos per reglamentavimą, mažinant tarifų lygį.

GPM nėra vartojimo mokestis, jis yra pajamų mokestis, todėl jį skaudžiai vertina visos dirbančios visuomenės grupės, kadangi jo mokėjimą ir permainas labiausiai jaučia paprasti šalies gyventojai. Vyraujančiai dabartinei Baltijos šalių geopolitinei situacijai, mano manymu reiktų didinti tokius vartojimo mokesčius kaip PVM, kadangi tokio mokesčio padidinimas keliais procentiniais punktais nesukels tokio drąstiško ir skaudaus pajutimo jausmo visuomenėje, nei užkeltas GPM tarifas.

SUMMARY

Personal income tax system for Lithuanian residents: Assessment and comparison with foreign countries

Algimantas Zilionis

The PIT system is an important component of every country's budget. This master thesis analyses the specifics, structure, structure, advantages and disadvantages of the EU, Lithuanian, Latvian and Estonian PIT systems. The comparison of the countries shows that Lithuania and Latvia apply a progressive model of the PIT, while Estonia applies a proportional one. The scope of work also revealed that the progressive model of PIT taxation is characterised by greater social justice in society, but is more complex to administer, while the proportional model of PIT taxation is simpler, but contributes less to the development of the welfare of the population and the economy.

A comparison of countries in terms of the PIT revealed substantial differences between countries in terms of the amount of tax-free income applied, the presence and absence of an investment account and the differences in the rates applied.

The results also suggest that the Lithuanian PIT system could be improved through an increase in the amount of tax-free income, a reduction in the administration-return timeframe and supervision of the shadow economy. The analysis of all aspects of the application of the three Baltic countries' PIT concluded that there is no single and correct system of PIT regulation, all of which have their own advantages and disadvantages, but all of which can be improved through regulation, by reducing the level of rates.

As a tax on consumption, it is a tax on income, and is therefore hit hard by all sections of the working population, as its payment and changes are felt most by the ordinary population of the country. In the current geopolitical situation prevailing in the Baltic States, I believe that consumption taxes such as VAT should be increased, as an increase of a few percentage points in such a tax will not cause such a bold and painful feeling in society as a rise in the rate of PIT.